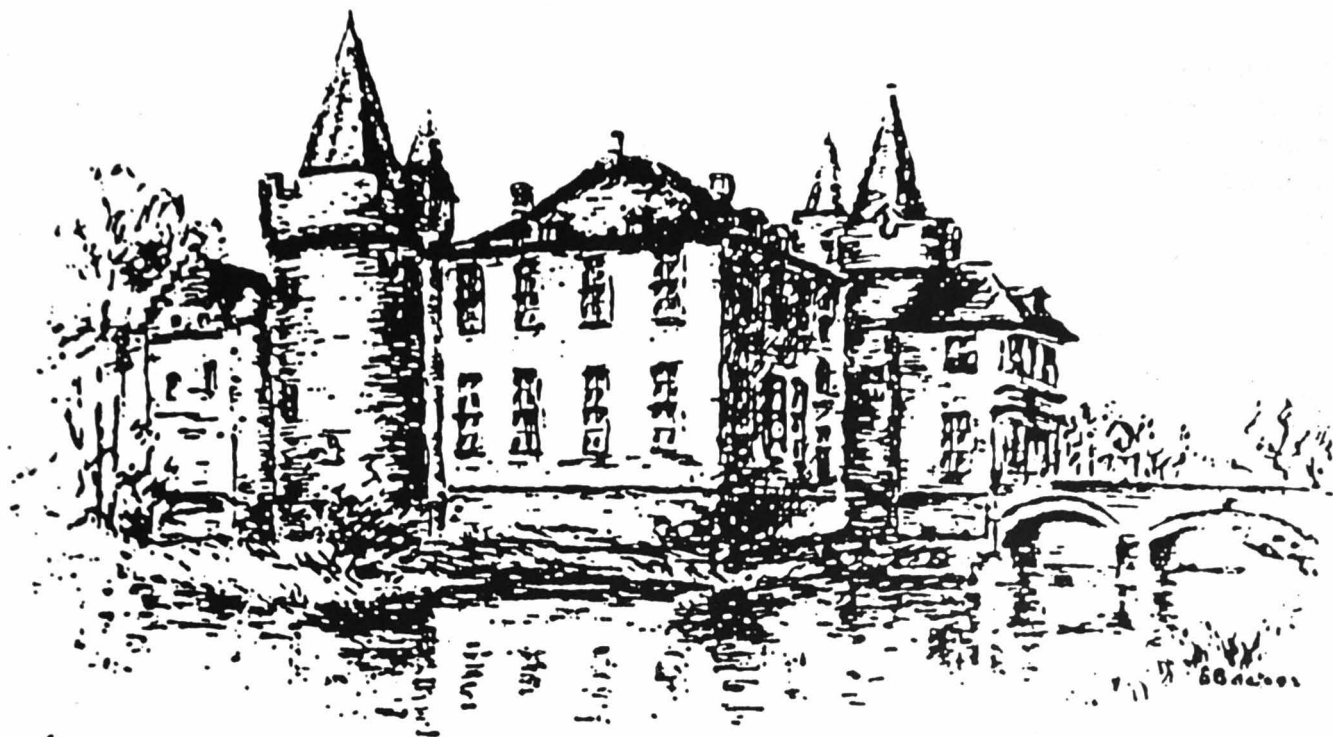

castellum

JAARGANG : 3

EDITIE : 1 (Maart ' 86)

*Van de Heer & chier Van Een Broecke
Kasteel van Laarne
Eekhoekstraat 5
4270 Laarne*

tijdschrift van de vrienden van het slot van laarne

van : jan van den broecke eekhoekstraat 5

1270 laarne

EDITORIAAL

Beste Vrienden,

Met dit ientenummer van 1986 start ons 3e werkjaar. Het hoofdthema mag alleen zijn : "dit jaar worden de restauratiewerken van het Kasteel een realiteit." Het was ons enkele maanden geleden dan ook een koud stortbad te moeten vernemen dat het restauratiedossier voor Laarne in een der onderste laden van de Provincie als vergeten was geklasseerd !

De nieuwe restauratieplannen - waarbij het middeleeuwse kasteeltje alle voorrang zal krijgen - worden in samenwerkend overleg op maximaal historisch en wetenschappelijke manier benaderd. En er zou wel eens iets aangenaams verrassend kunnen opduiken ...

Dus duiken maar ... op zoek naar de historische pijlers van ons kasteel ! Dat doen thans letterlijk en figuurlijk de heren Doctor Dirk Van Damme paleontoloog, en licentiaat Eric Balthau, archeoloog. Deze twee inwoners van Laarne volgen wij op de voet bij hun opgravingen en vondsten, die nu al niet vruchteloos waren. "Castellum" zal in haar volgende nummers over de figuur en het werk van deze twee mensen geregeld verslag brengen. Reeds in dit nummer laten wij een eerste benadering van de hand van de heer Dirk Van Damme en van de heer Eric Balthau.

Als steunpeiler van het Slot van Laarne zal ook de naam "Claude D'Allemagne" worden opgetekend. Deze man aan wie wij de prachtige zilver collectie danken, overleed op 21.02.86 en voor hem past zeker een im memoriam in dit tijdschrift. En telkens wanneer over de zilverkunstschaten zal geschreven worden, zal zijn naam weer opduiken.

Vrienden gaan, vrienden komen. Maar het doet ons een enorm genoegen dat er dit jaar zoveel vrienden bijkwamen ! Dit bewijst dat de belangstelling voor deze historische kultuurparel wel ingesluimerd, maar zeker niet verdwenen was. Vanuit het Slot van Laarne kan trouwens in de toekomst best een bredere kultuur-vriendenkring groeien. Bij een weggaan past het ons een woord van dank te richten aan voorzitter ir. H. Van Ermen voor zijn inzet van bij de nieuwe start van de Vrienden nu meer dan twee jaar geleden en wij wensen hem veel succes in zijn nieuwe aktiviteit.

Dan kwamen er twee nieuwe leden in de Raad van Bestuur .

Vooreerst de heer Achiël Stevens uit Laarne, antiquair-restaurateur van beroep , die met zijn kennis zeker waardevolle ideeën - vooral voor het interieur - zal bijbrengen en dit in het verleden reeds duidelijk bewees. Daarnaast kwam de heer Paul De Pessemier uit Brakel die zowat mee de Vlaamse stem in de beheerraad van de Koninklijke Vereniging van Historische Woonsteden van België vertegenwoordigt.

Onze Raad van Bestuur opteerde voor deze keuze opdat op die manier de goede relatie die sedert 2 jaar bestaat tussen de Vrienden van het

Slot en Historische Woonsteden werkelijk zou leiden tot een optimale eendrachtig doel : Laarne wordt het Kasteel van Vlaanderen !

In de nabije toekomst zullen wij zeker ijveren voor een nog meer planmatig en optimaal functioneel beheer.

Wie er in 1986 wellicht ook niet zullen zijn : de heksen. Dus geen kasteelfeesten. De "jacht op Heksen" was wellicht te groot geworden. Wellicht voor één jaartje zijn zij ondergedoken ... hun verhaal wordt vervolgd.

Maar dan zijn er plots andere "Middeleeuwse troubadours". Naar aanleiding van de "Terloops" uitzending boden "Bob, Frank en Zussen" hun bijdrage voor de restauratie aan de Vrienden aan. Net met een programma voor een middeleeuwse burcht.

Geen kasteelvriend mag het unieke programma van deze troubadours missen op 26 april 1986 om 20.30 u.

In de restauratie verwezenlijking blijft het kunstmecenaat onbetwistbaar een "must" voor ons. Zal ook het Belgisch bedrijfsleven inzien dat alleen "geestelijke produktie" een daadwerkelijk soulaas kan zijn voor de "negatieve kanten van een eenzijdige materiële produktie koorts." Met onze penningmeester A. Eeckhout dus even mijmeren over cultuur en kunst in marketing en reclamestrategie.

Hebt U nu nog een reden om binnenkort niet eens af te komen of mee de handen uit de mouwen voor het kasteel te steken ? Of vindt U het totaal door onze Vrienden bekostigd herschilderd kasteel misschien niet mooi genoeg ? Of gelooft U nu echt dat om duizenden franken aangekochte rozen rondom het kasteel niet zullen bloeien ?

Ach Margrietje : het gaat er allemaal zo aan 't bloeien ! Weet U dat men zelfs geëist heeft dat in 1986 de dag van de Vlaamse Pint weer moet doorgaan ? En er komt weer een grootse bloemenpracht en een Antiekbeurs en nog zoveel meer.

Stelt Uw komst echt niet uit. Het begint weldra ... op 6 april al Wat U ook wilt ruilen... ruilt : Behalve Uw waardevolle "Castellum" en wat U eventueel bezit over het Slot van Laarne.

Wat U hebt over het Slot van Laarne mag U niet meer wegdoen, maar laat het ons weten met een eenvoudig kaartje of briefje.

Via U en via de media zullen wij een grote oproep richten tot de ganse bevolking over alles wat in het verleden geschreven, geschilderd, gefotografeerd, enz. werd over het Slot van Laarne. Het is onze bedoeling op deze manier al deze informatie te verwerken voor een autonome bibliotheek van het Kasteel waarin haar eigen waardevol bezit zou opgenomen zijn. Dit hopen wij dan een plaats te geven in het ... gerestaureerd Kasteel.

De restauratie van de Burcht ... het zullen geen vijgen na Pasen worden !!!
Trouwens sedert onze postzegel uitgave luiden de kasteelklokken van Laarne ...
in Rome.

Prettige Paasdagen
Voor de Raad van Bestuur

DR.L. DE COCK.
Voorzitter

Opgravingen in het Kasteel van Laarne .

Voorlopig verslag van de opgravingen 1986.

Op initiatief van de Koninklijke Vereniging voor Historische Woonsteden van België werd vanaf januari 1986 door archeoloog E. Baltau en paleontoloog D. Van Damme een opgraving ondernomen in de kelder van het vroegere poortgebouw van het kasteel van Laarne gelegen aan de westzijde van de waterburcht. Het betreft een noodopgraving, gezien de restauratie werken, die binnen afzienbare tijd zullen worden aangevat, alle verdere archeologische onderzoek in dit vroegere toegangsgebouw onmogelijk zullen maken.

Hoewel traditioneel en vooral op basis van bouwkundige criteria wordt gesteld dat dit poortgebouw tot de oudste fase van het bestaande monumentale complex zou behoren, beschikt men door gebrek aan historisch-wetenschappelijk onderzoek over zeer weinig concrete gegevens betreffende oorsprong, datering en evolutie. Onderzoek van geschreven bronnen toonde aan dat het kasteel reeds vermeld wordt in geschreven bronnen vanaf het midden van de 14e eeuw. Typologisch is het echter te vergelijken met een aantal Nederlandse kastelen, waaronder het kasteel Montfort bij Roermond, dat gebouwd werd rond 1265. Sedert enkele jaren is echter een onderzoek lopende naar de sociale en politieke status van de familie van Massemen, eerste heren van Laarne en aldus zeer nauw verbonden met het kasteel.

Dit toonde aan dat deze familie behoorde tot de voornaamste adel in het graafschap Vlaanderen in de eerste helft van de 13de eeuw. Of het kasteel inderdaad teruggaat tot de periode van Giselbrecht van Massemen die vermeld wordt van 1202 tot 1239 is voorlopig onbekend.

Vroegere vondsten, afkomstig uit de kasteelgracht, verschaften geen informatie over de oorsprong van het complex maar kunnen globaal vanaf de Late Middeleeuwen worden gedateerd.

Het bodemonderzoek, uitgevoerd vanaf januari 1986, beperkte zich voorlopig tot de kelder, gelegen onder de toegangsbrug.

Gezien het onderzoek nog niet voltooid is, kunnen enkel enige voorlopige resultaten worden meegedeeld. Vastgesteld werd dat het bestaande vloerniveau van de kelder, evenals de bakstenen binnenmuren, dateren uit de 18de eeuw. Onder de 18de eeuwse ophogingslaag werd een ouder vloerniveau aangetroffen, doch tot hiertoe kon nog niet vastgesteld worden in welke mate dit correspondeert met bepaalde structuur elementen van het gebouw.

De onderliggende laag vertoont echter ook de sporen van menselijke beïnvloeding. In de 18de eeuwse ophogingslaag bevond zich een aanzienlijke hoeveelheid gestorte huis- en keukenafval waaronder fragmenten van melkteilen, kookpotten, kruiken, borden en drinkglazen, evenals een honderdtal flessen. De gevonden maaltijdresten zullen toelaten een beeld te vormen van de eetgewoonten van de kasteelbewoners in deze periode.

Voorlopig kan men dus enkel concluderen dat aan het vroegere poortgebouw diverse verbouwingen werden uitgevoerd in de opeenvolgende periodes. Door de synthese van de archeologisch-historische gegevens, na voltooiing van het bodemonderzoek, en de informatie van het architecturaal onderzoek, uitgevoerd door architect M. Bourgeois in het kader van de restauratie, lijkt de kans te bestaan dat men zich een concreet beeld zal kunnen vormen van de evolutie van een een der oudste delen van het bestaande kasteelcomplex. Daarbij moet echter gesteld worden dat enkel door een gefundeerde wetenschappelijke archeologische aanpak en door een uitbreiding van het historisch bronnenonderzoek men op termijn een licht zal kunnen werpen op het ontstaan en de evolutie van het site, waarbij het kasteel de nodige historische belangstelling zal krijgen die het verdient.

E. Balthau
D. Van Damme

IN MEMORIAM ...

CLAUDE D'ALLEMAGNE

Op die koude 21 februari 1986 overleed de heer CLAUDE D'ALLEMAGNE.

Het Kasteel van Laarne bezit als museum een onschatbare zilvercollectie in 1963 door de heer CLAUDE D'ALLEMAGNE geschonken, mits de uitdrukkelijke voorwaarde dat deze verzameling integraal in Laarne werd bewaard.

De heer D'ALLEMAGNE werd op 15 september 1917 in Brugge geboren en was reeds van in zijn jeugd gefascineerd door allelei oudheden en in het bijzonder door oude munten : Griekse, Romeinse, Karolingische.

Vanaf 1948 begon hij zich te interesseren voor zilversmeedwerk en bouwde een verzameling op van allerhande zilveragebruiksvoorwerpen die hem wegens plaatsgebrek boven het hoofd groeide.

Toen hij voor het eerst de machtige bouwvallige torens van het Slot bewonderde, flitste hem een geniale gedachte door het brein.

In dit Slot zou hij het ideale schrijn vinden om zijn omvangrijke zilvercollectie in haar volle glans en heerlijkheid tentoon te spreiden.

De Heer D'ALLEMAGNE liet geen gras over groeien. Onverwijld stelde hij zich in verbinding met de Koninklijke Vereniging der Historische Woonsteden van België. Met zijn gekende geestdrift heeft hij zijn plan ontvouwd en verdedigd en verleende hij daadwerkelijk zijn medewerking om dit Slot, toen nog een ruïne, van een gewisse ondergang te redden. Zijn inzet slaagde en weer trok hij op zoek naar zilversmeedwerk. Met zijn geleerdheid, technische kennis en uitzonderlijke speurzin wist hij de verzameling bij te werken tot een zilvercollectie enig in Europa.

Wij mogen terecht fier zijn op de uitzonderlijke verzameling, dankbaar voor wat de heer D'ALLEMAGNE heeft gepresteerd. De inzet van de heer D'ALLEMAGNE was voor het Slot van Laarne en hoeksteen van de heropstanding van deze unieke waterburcht.

De Vrienden van het Slot van Laarne ervaren dit heengaan als een groot verlies, en bieden Mevrouw D'ALLEMAGNE hun oprechte deelneming in rouw.

JAN V.D. BROECKE
Secretaris

KUNSTSCHATTEN TE LAARNE

DE ZILVERCOLLECTIE VAN HET SLOT VAN LAARNE (2)

Van de hierbij afgebeelde chocoladekan wordt aangenomen dat zij de mooiste is die ooit in Brussel is gemaakt. Zij is gemaakt in zilver en hout.

Het onderscheid tussen een chocoladekan en een koffiekekan ligt in het feit dat de knop op het deksel er bij een koffiekekan vast op staat, terwijl die bij een chocoladekan verwijderd kan worden voor het inhouden van een mengstamper.

Men ziet drie krulpootjes aangezet met een cartouche van bladwerk, opgevuld met bloemmotief in rastervorm op een gegrannuleerde achtergrond, die de in panden verdeelde kan ondersteunen. De hals is eveneens gegrannuleerd. Erop zijn band en bladwerk, lotussen en rasterwerk van bloem-motieven aangebracht, evenals drie kleine medaillons waarvan er twee voorzien zijn van een mannen- en één van een vrouwenprofiel. Dezelfde versieringselementen ziet men op het in panden verdeelde, scharnierende deksel met kettinkje. Op het deksel een vertikaal geribde knop. De afgedekte schenkuit is gevat in een masker en afhangende bloem-slingers in cartouches met gegrannuleerde achtergrond. De gesculpteerde greep in perenhout is bovenaan de kan vastgemaakt met een huls en is onderaan in een ring van bladwerk gevat. Onderaan de buik de gegraveerde letters "IM".

MERKEN : (onderaan buik)

Meesterteken : Initialen HDP onder zon voor Henricus sr. De Potter

Dekanaatsletter : Q gekroond voor 1737-40

Stadkeur.

J. VAN DEN BROECKE
Secretaris

DE JACHT OP HEKSEN

In de geschiedenis staat de periode van de heksenprocessen gekend als "heksenjacht" "heksenwaan" , "Witchcraze" e.d. meer wat het karakter van het verschijnsel goed samenvat : de gerechtelijke instanties gingen namelijk zeer systematisch en rigoreus te werk om er zeker van te zijn dat er geen enkele verdachte aan de handen van het gerechtelijk apparaat kon ontsnappen. Wanneer iemand werd beschuldigd van hekserij, werd automatisch een onderzoek ingesteld naar de handel en wandel van de verdachte. Indien voldoende bezwarende feiten waren aangevoerd, werd de beschuldigde gearresteerd, en wie eenmaal in de tredmolen van het gerecht geraakte, kwam er niet meer uit.

Het scenario is het volgende : aan de hand van de beschuldigingen van het vooronderzoek wordt de verdachte ondervraagd maar zij/hij ontkent. Er wordt overgegaan tot de "visitatie" , d.i. een onderzoek naar duivels-tokens (ongevoelige merktekens) op het lichaam van de verdachte.

Is dit onderzoek positief, dan begint men met het "scherp examen en de tortuur" : de "patiënt" wordt twee tot drie dagen en nachten wakker gehouden en onderworpen aan een kruisverhoor. De meeste bezwijken onder die behandeling en leggen een gedetailleerde schuldbekentenis af na 2 nachten. Volgens de wet moeten de rechters dan 24 uur wachten, en daarna deze bekentenis aan de verdachte voorleggen ter bevestiging.

Herroept zij die, dan wordt de tortuur herbegonnen tot men definitief bekentenis krijgt. Slechts in zeer uitzonderlijke gevallen draait deze procedure vorm niet uit een veroordeling tot de brandstapel.

Men begrijpt dat op die manier weinig verdachten aan de dood kunnen ontsnappen. Wat meer is : tijdens het "scherp examen" dwingt men de verdachte de namen van haar/ zijn medewerkers te geven . Elke bekentenis levert op die manier minstens 10 andere verdachten op, die zullen worden gearresteerd.

Niet alleen zij die beschuldigd worden zijn onherroepelijk verloren, ook de beschuldiger loopt het risico zelf aan een onderzoek te worden onderworpen.

Want hoe immers kan hij/zij weten hoe iemand zich met hekserij bezighoudt, als hij/zij zelf niet op de hoogte is van die criminele praktijken ?

Het gebeurde dan ook niet zo gauw dat men het waagde een dergelijke beschuldiging bij het gerecht te deponeren. In sommige gemeentes had men daar iets op gevonden : er hing een bus in de kerk waarin men anoniem de naam van verdachten kon deponeren. Maar dat was in Laarne niet het geval. Hier was de roddel van start gegaan maar de heibel rond de soldatenmoord, waarbij Janne Callens zelf gecompromiteerd was. Er werd een onderzoek ingesteld naar de grond van de geruchten. (1)

De baljuw werd belast met het onderzoek, en ging op weg om mensen te vinden die iets wisten te zeggen over Janne Callens.

(1) zie vorig nummer van Castellum.

In december 1605 werden een 20 - tal getuigen gehoord op het kasteel. Maar blijkbaar wogen de beschuldigingen van het preliminair onderzoek niet genoeg door, want Janne Callens werd niet gearresteerd, en zelfs niet ondervraagd.

Alles veranderde plots toen 2 jaar later in Overmere Maaiken van Cutzenrooye op de brandstapel werd geëxecuteerd. In haar doodsbekentenis bevestigde zij al haar bekentenissen die zij tijdens haar proces had afgelegd. Een klein stukje werd daaruit gekopieerd en naar het hofd van Laarne gestuurd : "Maaiken van Cutzenrooye bekent dat ook Janne Callens en Passcheyne Neyts tooveressen zijn en dat zij ze heeft gezien op de dansingen en vergaderingen van boze geesten bij Willem de Moerlooze en Pieter Dierickx en op het Galgenveld".

Dit was de nekslag voor Janne Callens. Zij werd samen met Passcheyne Neyts gearresteerd in augustus 1607 en in de slottoren gevangen gezet.

De getuigen van december 1605 werden opnieuw gemaand. Zij bevestigde hun beschuldigingen, en sommige voegden er nieuwe elementen aan toe : "Voorzeyde Johanne heeft 2 deposants koeyen betoovert, zodat zij geen botere konde gecrijgen".

"Jan Coolman verklaart dat Johanne hem, toen hij op haar erf hout zaagde dat moeilijk om zagen was, zij hem uitlachte en zei : "gij armen duvele, moest ge doen zoals ik, zoudt ge zo hard niet moeten werken om aan den kost te komen", doelende op de toverkunst."

's Anderendaags wou men Janne ondervragen, maar ze bleek uit haar cel te zijn ontsnapt.

De baljuw werd met twee officieren naar Gent gestuurd om de advokaten te consulteren over wat zij in dat geval moesten doen.

Bij de terugkeer van het gezelschap schortte men het proces van Janne Callens op en zette dat van Passcheyne Neyts in gang. Passcheyne was aangehouden in haar taveerne bij de Heiweg. Ook zij was door Maaiken van Cutzenrooye beschuldigd, en de baljuw vond het niet moeilijk enkele getuigen ten laste voor te leiden. Passcheyne stond immers bekend als een twistzieke, vaak dronken vrouw. Als uitbaatster van de kroeg "In den pape", een ontmoetingsplaats voor figuren van verdacht allooi, was zij al niet zuiver op de graat. Talloos waren dan ook de getuigenissen over ruzies, braspartijen, en vechtpartijen.

Het duurde niet lang vóór Passcheyne tot bekentenis overging : zij vertelde dat alles begonnen was op een nacht toen haar man in Oostende gelegd was, en hij al een tijd lang als vermist werd opgegeven. Zij was alleen met haar kinderen en voelde zich radeloos : twee branden hadden haar bezittingen vernietigd, haar man was misschien dood, en bovendien was zij aan de ene arm verlamd door een vechtpartij.

Zij bekende dat zij op een nacht bezoek had gekregen van een vreemde jonge man die beloofde haar te zullen helpen op voorwaarde dat zij hem trouw beloofde. In de overtuiging van zij niets te verliezen had, nam zij het aanbod aan. Vanaf dat moment dook de man regelmatig op en gaf haar telkens een of andere opdracht : ofwel moest zij hem volgen naar de nachtelijke bijeenkomst, ofwel moest zij de een of andere mens of dier vergiftigen.

Deed zij dat niet, dan werd zij zelf het slachtoffer.
Zij bekende dat zij daarbij vaak met Janne Callens samenwerkte, en dat heel wat andere inwoners van Laarne en Kalken bij hun "compagnie" behoorden. Ze noemde Lieven Lammens en Josyne Celis, die zij ook op de "dansings" en "vergaderingen" had gezien.

Dat was het teken tot nieuwe arrestaties : de schepen Lieven Lammens werd op zijn hofstede op het Holeinde en Josyne Celis uit haar huisje op het Margeret aangehouden en naar het slot gevoerd .
Josyne, een vroedvrouw, was pas recent verdacht van hekserij. Zij was niet lang tevoren door haar concurrent-genezer, de volkspastoor, aangewezen als mogelijke oorzaak van ziektes en sterftes in de buurt. Haar bekentenissen waren tamelijk vaag, en ze beweerde dat ze alles als in een droom had meegemaakt. Ook zij werd gecontacteerd door een onbekende man, die de rechter "duvel" noemde, maar zij ontkende dat ze hem ooit trouw had gezworen. Zij bekende wel dat zij op de vergadering bij Pieter Dierickx en Willem de Moerlooze aanwezig was geweest, en dat zij daar ook Willemyne Sveermans en Josyne Luyckx had gezien. Voor de rest, beweerde zij, gebeurde alles als in een droom.

Willemyne Sveermans was een arme vrouw, de echtgenote van een gewezen wet-houder, die een fervente bezoeker was van diverse kroegen, en in dronken buien vaak tegen zijn vrouw begon te schelden. Uit haar spoeden afgedwongen bekentenissen bleek dat zij wel met een boele en dansingen te maken had, maar zelf niet goed snapte waarbij ze was betrokken.

In tegenstelling tot de andere verdachten, bleken Josyne Luyckx en Lieven Lammens voldoende bemiddels om een advocaat onder de arm te nemen en een tegenproces in te spannen . De dossiers van de verdediging werpen een licht op de gerechtelijke praktijken tijdens de Laarne heksenprocessen, en wijzen op minder rechtlijnige handelingen van de baljuw en de beul

Christine Lostrie

VOLGENDE KEER : HET PROCES VAN DE BALJUW EN DE BEUL.

MIDDELEEUWSE TROUBADOURS IN HET SLOT VAN LAARNE !

=====

Op zaterdag 26 april 1986 treedt in het Slot van Laarne de muziekgroep Bob, Frank en Zussen op, om 20.30u.

Naar aanleiding van de "Terloops" uitzending in november 1986 stelden deze mensen ons voor in het Kasteel van Laarne gratis te komen optreden als hulp bij het inzamelen van de nodige fondsen voor de restauratie van het Slot van Laarne.

Wij zijn deze mensen op de eerste plaats enorm dankbaar voor deze fijne attentie, waaruit duidelijk blijkt dat met de hulp en bijdrage van onze gemeenschap de redding van één van onze schoonste historische gebouwen in Vlaanderen van een definitieve ondergang kan worden gered.

Anderzijds past het opzet van de Middeleeuwse muziek uitstekend in deze Middeleeuwse burcht.

Bob, Frank en Zussen bestaat nu reeds 13 jaar. Begonnen met een deelname in 1972 aan een "Ontdek de Studenten-Ster", heeft de groep zich sindsdien toegelegd op het valoriseren van de muziek uit de Middeleeuwen en de Renaissance, maar dan geen historische interpretatie op authentieke instrumenten.

Bob, Frank en Zussen willen dit academisme bewust doorbreken door de oude muziek op een vlotte, eigentijdse manier te interpreteren zonder er echter goedkope arrangementen van te maken. Zij zijn van mening dat dansmuziek, drink- en liefdesliederen in de eerste plaats spontaan moeten gebracht worden en dit met de instrumenten waarover zij kunnen beschikken zonder echter aan essentie van de oude muziek te raken. De groep wil vooral de oude muziek als het ware verlevendigen ten toegankelijk maken voor een modern publiek. Daarvoor wordt geput uit de rijke schat aan Europese hof- en volkmuziek uit de Middeleeuwen en de Renaissance. Gezongen en zuiver instrumentale nummers worden afgewisseld met eigen composities waardoor Bob, Frank en Zussen deze rijke muziek nieuw leven trachten in te blazen. Ondanks het feit dat zij allen musiceren in hun vrije tijd, blijft hun optreden boeien door de frisheid, de zorg voor perfectie en de hoge graad van professionalisme.

Het repertoire dat Bob, Frank en Zussen op 26.04.86 in het Slot van Laarne brengen omvat de periode 13e-17e eeuw als Europees verschijnsel. Dit betekent een ruim aanbod van muzikale verscheidenheid : de Fransen Adam de la Halle en Guillaume Dufay, de Spanjaarden Juan Escobar en Juan del Encina, de Italianen Giovanni Gastoldi, en Giorgio Mainerio, de Britten John Dowland en William Byrd, de Zuidnederlanders Michael Praetorius en Tielman Susato om de bekendste te noemen.

Ook de muzikale sfeer is gevarieerd : statige hofdansen, opgewekte rijdansen, volkdansen, pelgrimliederen, avonturenliederen, liefdesliederen, zowel hoofse als volkse, herdersspelen, religieuze muziek enz.

Vooraf wordt geput uit eigentijdse bronnen : verzamelingen liederen en dansen die bewaard bleven : de 'Orchésographie pour apprendre à danser' van Thoinot Arbeau (1588), de 'English Dancing Master' van John Playford (1651), de 'Balletti per cantare, sonare e ballare' van Giovanni Gastoldi (1591), de Souterliedekens (1540) en de 'Terpsichore' van Michael Praetorius (1612). Daarnaast vinden wij ook inspiratie in bestaande koormuziekboeken

en af en toe vinden wij onuitgegeven muziek in bibliotheken en archieven.

De nummers worden gekozen op basis van twee elementen : enerzijds wordt gezocht naar mooie meerstemmigheid, anderzijds naar boeiende, originele en vooral frisse instrumentale muziek die de groep graag bewerkt tot eigen interpretaties waarin zij dus verschillen van de klassieke ensembles, die zoveel mogelijk authenticiteit nastreven. Bob, Frank en Zussen is gelukkig met de schat aan muziek die ons uit die periode is overgeleverd en maakt die zich eigen op een moderne en persoonlijke manier. Maar steeds met een grote bezorgdheid om het karakter van de oude muziek te bewaren en niet te vervallen in goedkope arrangementen.

Kaarten voor deze frisse, Middeleeuwse avond zijn te bekomen op het Kasteel te Laarne (telefoon 091/30.91.55) aan de prijs van 150 fr. Op deze manier steunt U integraal restauratie van het Slot van Laarne.

DR.L. DE COCK.
Voorzitter

"ZATERDAG 26 APRIL 1986"

om 20.30 u.

De Troubadours zijn in het
Slot van Laarne !

KULTUUR EN KUNST IN MARKETING EN REKLAMESTRATEGIE

Eens zegde President Reagen : "al het nodige te zullen doen omde groeiende privé-steun voor de kunst aan te moedigen ...".

Sommige tegenstanders van die visie wezen op de gevaren verbonden aan actieve, gemeenschappelijke hulp aan cultuur en kunst. Deze tegenstanders hebben aan overredingskracht ingeboet, sinds de officiële instanties hun kapitaalcracht hebben verloren.

Het verschuiven van de last naar de privé-sektor, oogstte in de USA en West-Duitsland, het verwachte succes.

De directe rekeningen komen uit een fonds dat een vast maar onbekend percentage vertegenwoordigt van de bedrijfswinst.

Alle fondsen worden samengebracht in : "het bedrijfskomité voor Cultuur en Kunstzaken".

In plaats van onbeperkte rekeningen, hebben bedrijven nu speciale cultuur-ambtenaren in dienst om redelijkheid te koppelen aan gemeenschappelijke marketingen en public-relations vooruitzichten.

Het bestuur van een schouwburg, een opera, een orkest, een museum bestaat meestal uit burgers en politiekers. Door die werkwijze krijgt een bedrijf direct contact met het kulturele leven.

KUNST MAAKT EEN ONDERNEMING GROOT

België zal als geïndustrialiseerd land niet kunnen achterblijven bij andere Europese landen. Die achterstand is te wijten aan onze industriële structuur in vergelijking met landen die beschikken over grote multinationals, die een voortrekkende rol vervullen.

Toch kunnen veel bedrijven ook in ons Vlaamse land een actieve rol spelen en het in stand houden van ons kultureel patrimonium.

De penningmeester

ALBERT EECKHAUT

MET DE VRIENDEN ...

AKTIVITEITEN IN EN OM HET SLOT VAN LAARNE

- 1/ 9e grote nationale ruilbeurs : zondag 6 april 1986 in de zalen van het Slot van Laarne van 9 tot 18 uur. Ruilbeurs voor alle verzamelingen : munten, postzegels, oude prentkaarten, boeken, wijnetiketten, enz..

Op die dag ook :

- Tentoonstelling van een selectie van recente vondsten uit de 17/18e eeuw opgegraven in het Slot van Laarne.
- Tentoonstelling : HET BIER ... EEN VERZAMELWERELD APART.

- 2/ Bob, Frank en Zussen : zaterdag 26 april 1986 om 20.30 u. in de Ridderzaal.

Een uniek programma met middeleeuwse en Renaissance muziek.

De troubadours zijn weer in de middeleeuwse Burchten.

Kaarten : 150 fr. te bekomen op het Kasteel. Geen kasteelvriend mag dit missen ! Opbrengst integraal voor de restauratiewerken.

- 3/ Dag van de vlaamse pint : zaterdag en zondag 21 en 22 juni 1986
"Toen Breughel op een dag in de hovingen van het Kasteel van Laarne zat ..."

- 4/ 8e Bloemenpracht : 23-24-25 augustus 1986.

- 5/ Het openbaar vervoer in oude prentkaarten :

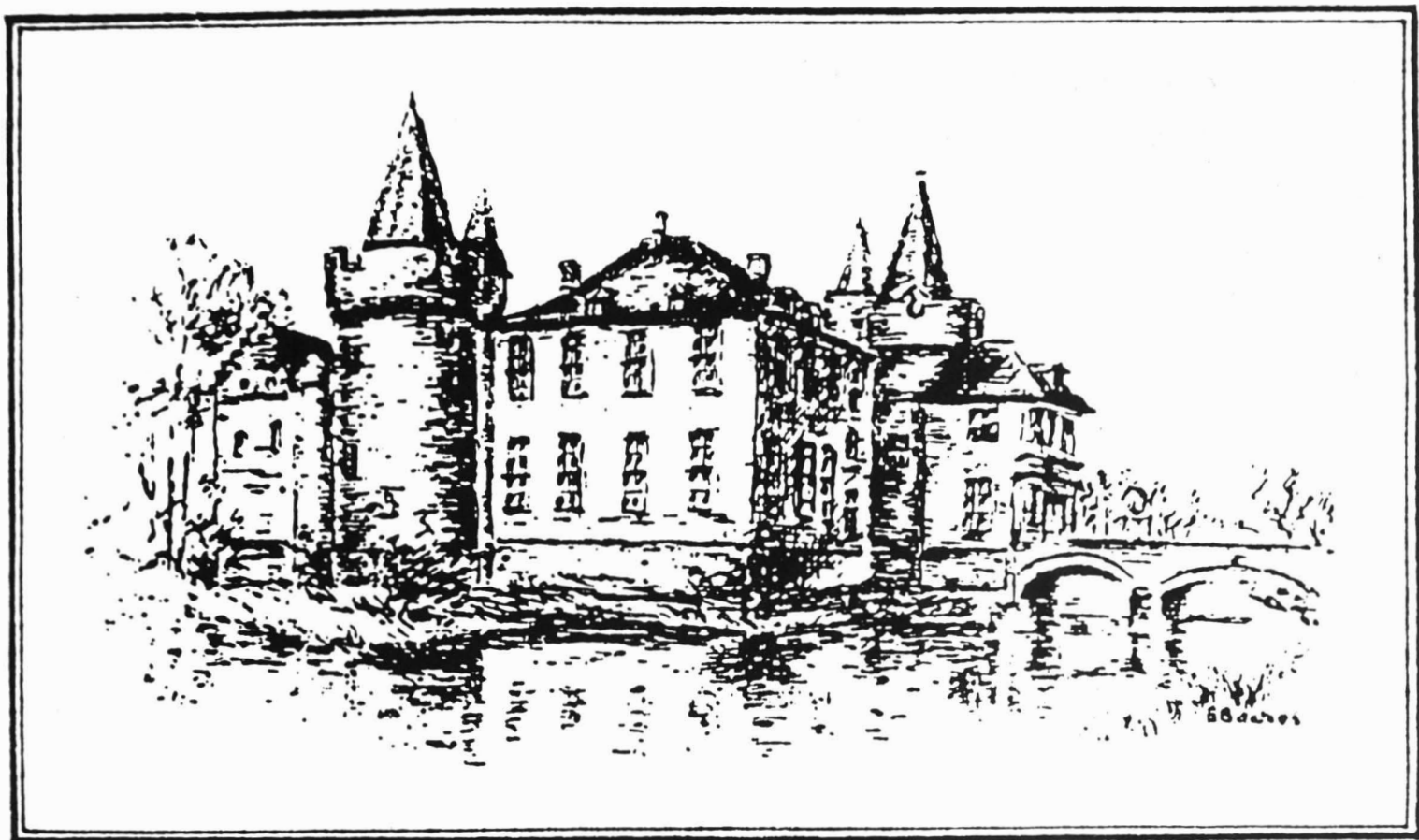
Tentoonstelling van oude prentkaarten, foto's, documenten enz. die ons het belang aantonen van de buurtspoorweg in de 1e helft van onze eeuw in Schelde en Durmestreek.

Data : 6 tot 14 september 1986.

- 6/ Antiekbeurs :

Deze wordt zoals vorig jaar ingericht door de Koninklijke Gilde van de Vlaamse Antiquairs en gaat door van 27 september tot en met 5 oktober 1986.

castellum

Jaargang 3
Editie 2 (Juni 86)

tijdschrift van de vrienden van het slot van laarne

v.u.: jan van den broecke eekhoekstraat 5 9270 laarne

BESTUURWIJZIGING.

Onze voorzitter, Dr. Luc De Cock, heeft ontslag genomen om zich volledig aan zijn beroepsbezigheden te wijden. Het is met spijt dat wij hem zien vertrekken. Gedurende de korte periode van zijn voorzitterschap heeft hij wonderen verricht bij het op de voorgrond plaatsen van ons patrimonium, het Kasteel van Laarne.

Hij heeft de Vrienden van het Slot van Laarne een positieve injectie gegeven en de richting aangeduid waarin wij moeten evolueren. Onze oprechte dank en waardering daarvoor.

HET BESTUUR.

Tijdens de bestuursvergadering van 22 mei werden de taken als volgt verdeeld :

- waarnemend-voorzitter : Albert Eeckhaut
- waarnemend-ondervoorzitter : Jean-Pierre Saerens
- secretaris : Jan Van den Broecke
- penningmeester : Albert Eeckhaut
- redacteur tijdschrift : Paul de Pessemier
- archivaris : Achiel Stevens

Slot van Laarne

Het bestuur heeft het u genoeg u hierbij uit te nodigen tot een aktiviteit van onze vereniging

DE DAG VAN DE VLAAMSE PINT

Programma :

- Doorlopend : degusteren van Vlaamse streekbieren op op terrasjes die op de erekoer zijn ingericht. De hongerigen worden gespijsd.
- zaterdag 21/6 : 19 uur - opening
20 uur - Jazz-recital met Free Time Dixie
- zondag 22/6 : 10 uur - ruilmarkt : bierflessen en -glazen, viltjes enz.
14 uur - Altburger Blaskapelle
- Harmonie St-Cecilia-De Sicambers
- Volksdansgroep Dulle Griet
- P. Kuppens en G. De Vreeze : volksmuziek

Doorlopend : bezoek aan het Slot van Laarne

DE LEDEN HEBBEN GRATIS TOEGANG .

MET DE WINST VAN DE DAG VAN DE VLAAMSE PINT WORDT EEN CONCREET PROJECT-GEREALISEERD : beide versleten ramen in de zaal vóór de kapel worden hersteld, zodat van volgend jaar afgedacht wordt aan de volledige verfraaiing van deze zaal.

WIJ REKENEN ER OP U TE MOGEN BEGROETEN.

NODIG OOK UW VRIENDEN UIT.

DE GESCHIEDENIS VAN HET BIER

De streekbieren : De witte bieren en degustatie

Inleiding

Nadat oorspronkelijk alleen hooggistingsbieren werden gebrouwen vanaf zo'n 800 jaar na Christus, werd in de 19e eeuw voor het eerst in de stad Pilsen (Tsjechoslowakije) een laag gistingsbier gebrouwen onder de naam 'pils'. De mogelijkheid tot koelen, eerst met ijsblokken uit de meren en later door de uitvinding van de koelmachine door Carl Linde, leidde tot de technische mogelijkheid gist af te scheiden door de koude. Bij temperaturen beneden 5°C gaat de gist van het *saccharomyces cerevisiae* type zich onderaan afzetten, vandaar de naam lage gistingsbieren.

We bespraken tevens de bruine bieren en de spontane gistingsbieren. Het eigenaardige van deze bieren, samen met de witte bieren, zijn de grondstoffen.

Terwijl in de bruine en rood-bruine bieren 10% tarwe gaat, wordt bij de spontane gistingsbieren, lambik, gueuze en dergelijke, en bij de witte bieren 30% tarwe gebruikt van het niet gemout type.

Waarom 'witte bieren' ?

Zowel door de soort gist als door de grondstoffen komt men tot een wit bier. Terwijl in de rood-bruine bieren tarwe meewerkt aan de verzuring, is tarwe bij de lambik-bieren 100% nodig voor een goede spontane enting en een goede zachte verzuring : bij de witte bieren streeft men ernaar het zetmeel van de tarwe niet volledig om te zetten. De brouwmethode is een soort slijmmethode zoals bij de lambik. De meeste pilsbrouwerijen werken met een infusie-methode : stijgen in temperatuur door direkte verwarming ; sommige met de decoctiemethode : een deel wegnemen van de vloeistof en warmer terug bijvoegen. De slijmmethode laat gedurende het brouwen steeds een deel wort af, zodat erg veel zetmeel niet kan omgezet worden in suikers. Hetzelfde idee komt terug bij 'Weissenbier', doch hier is de tarwe wel gemout, en aldus is het minder wit-bier.

De erg troebele wort wordt dan vergist bij 20-22°C met een aromatische bovengist, zodat na 7-8 dagen een totale vergisting optreedt van de aanwezige suikers. Na 1 week lagering bij 2-5°C zijn alle gisten verwijderd.

De meeste wit-bier brouwers willen geen eerste gist (uit de hoofdgisting) in hun flessen bier.

Zonder vooraf te filtreren wordt gebotteld. Voor de botteling gebeuren, naargelang de brouwerij, volgende toevoegingen :

- a) 2e gist waarbij in een welbepaalde verhouding melkzuurbacteriën zijn bijgevoegd
- b) een afkooksel van sinaasappelschillen
- c) suiker-zetmeel oplossing

Het resultaat van deze verschillende stappen is een troebele, frisse pint met een zeer aangename zoet-zure nasmaak. De kunst is het witte bier troebel te houden in functie van de tijd.

Vele bierkenners hebben ooit gedroomd van een troebele pils waarin de gist rond-zweeft.

De versheid, volheid en frisheid van pils zonder filtratie is maar te bereiken na lagering, doch zo'n pint is totaal niet houdbaar en daarom ook niet te commercialiseren.

Gelukkig heeft de brouwer van wit bier dit wel in de hand en met succes.

Tafelen

Hoe en met wat kunnen we een glas wit-bier drinken ?

We kunnen vooreerst wit-bier drinken als dorstlesser (het is vol, zuur-zoet en een tikkeltje sprankelend)

Wit-bier gaat met zout gerookt vlees of vis, als aperitief omdat het zo licht drinkt : iemand zei me eens dat de appetijt enorm stijgt door een puur wit tarwebier te drinken als aperitief.

Degustaties

Tijdens lezingen over bier keert steeds dezelfde vraag terug :

hoe al deze bieren degusteren, met welke gerechten gaan ze samen ?

Zoals onze zuiderburen hun wijn zo goed kunnen omlijsten met alle mogelijk voedsel, zo kunnen we een poging ondernemen om de nu al 400 soorten bieren het meest tot hun recht te laten komen bij spijzen.

Voor de eenvoud zullen we ze groeperen :

- Witte bieren en gueuze (Weissenbieren)

Deze zomerbieren gaan zeer goed samen met zoute spijzen, en doen het ook goed als digestief. Probeer ze eens met zout gerookt vlees of vis.

- Pils

Kan met veel spijzen, doch een hoprijke pils kan niet met erg gekruide spijzen.

- Donkere trappisten

Speciaal met ongezoute nootjes of een gemengd slaatje aan te bevelen.

- Bleke trappisten

Drink ze bij voorkeur als long-drink voor hun rijk aroma. Proef ze ook eens met geroosterd varkensvlees.

- Engelse ales

Gaan perfect met rood vlees en gekruide schotels.

- Bruine en rood-bruine bieren (copper ales)

Gaan goed samen met Vlaamse carbonaden of met een gevarieerde pot. Proef ze ook eens met zeevruchten.

- Fruitbieren (Kriek en Framboos)

Kriek gaat wonderwel bij rood vlees, kazen en worstjes. Framboos is een heerlijke aperitief, doch gaat ook goed samen met zachte vis.

- Faro

Met kalfsgebraad op zijn Normandisch (bereid met cider of calvados)
Faro is ook leuk bij zoetigheden.

Ir. Roger Mussche

HET PROCES VAN DE BALJUW EN DE BEUL (vervolg van Castellum 2/86)

De jacht op heksen liep in Laarne niet van een leien dakje. De baljuw stond voor de zware taak het eigen nest van alle ongedierte te zuiveren en tegelijk model te staan voor de heksenjacht in de omliggende gemeentes; de griffiers en baljuws van die gemeentes kwamen ettelijke keren om advies verzoeken, om vragenlijsten, richtlijnen voor de procedure, extracten uit bekentenissen e.d.m.

Om zijn opdracht naar behoren te kunnen vervullen, kon Jan Schepens dus niet veel aan het toeval overlaten. Hij kende zijn Laarnenaars goed. Hoeveel keer had hij niet met dat volkje op bruiloften en kermissen een stevige kruik bier geledigd? Hij wist van hun minder zuivere praktijken, van hun ruzies en hun vetes. Hij had er dan ook niet de minste moeite mee om te weten wie in het dorp op een slecht blaadje stond op het vlak van hekserij. Eenmaal de naam van een mogelijke 'tovenaar' of 'tooveresse' was gevallen, kwam het erop aan een aantal getuigen ten laste te convoceren op het kasteel, en het proces kon van start gaan.

Met heel wat achternageloop is Jan Schepens erin geslaagd gemiddeld een 20-tal personen te vinden die iets tegen de verdachte wisten in te brengen. Die beschuldigingen varieerden zeer, maar na elke van die uitgebreide getuigenverhoren schreef de baljuw alle kleine en grote beschuldigingen even gewichtig en keurig neer, en voegde er meer dan eens in zijn ogen voor de hand liggende interpretaties aan toe, in de zin van: '... ende men weet, dat dit duivelse praktijken zijn ...' en dergelijke. Deze en andere blijken van al te veel vlijt werden de baljuw dan ook meer dan eens voor de voeten gegooid in de ellenlange pleidooien van de verdediger van Lieven Lammens en Josyne Luyckx.

Josyne Luyckx, vrouw van Adriaen de Schaepmeester, was een gerespecteerde vroedvrouw en geneesheer van het dorp. Zij was daarom dan ook alom als 'moeder' aangesproken. Alle getuigenverklaringen ten haren laste werden stuk voor stuk door de verdediger onder de loep gelegd. Er werd een nieuw getuigenverhoor afgenomen ter verdediging van Josyne Luyckx... Eén van de spreeksters bekende daarbij dat de baljuw haar was komen vragen om Josyne te beschuldigen. Anderen bekenden dat de pastoor 'de moeder' gaarne had aangewezen als oorzaak van hun ziektes.

We weten niet precies welke de uitkomst was van het heen en weer geschrijf. Alleen dat het blijkbaar te lang duurde voor de vrouw in kwestie: vermakt door de controverse die rond haar persoon was ontstaan, overleed zij nog vóór de verdediger enig resultaat had kunnen bereiken.

Lieven Lammens van zijn kant ging er hard tegenaan. Hij was als schepen zelf vertrouwd met de knepen van het vak, en hoewel hij één van de hoofdschuldigen was, slaagde hij erin aan de doodstraf te ontsnappen. Ook nam hij een verdediger onder de arm, en zette daarbij al zijn belangrijke vrienden uit Gent en Brussel in. Er zijn brieven bewaard waarin Lammens zelf van leer trekt tegen de beul Boudewijn Waelspeck en de onzuivere praktijken van het proces. Zo beschuldigt hij de beul ervan dat deze na een keiharde ondervraging poeslief bij hem was gekomen en hem vertrouwelijk had medegedeeld dat hij hem wel uit deze situatie zou helpen. Lammens, zijn vrijheid proevend, ging door de knieën en begon zijn hart tegen Waelspeck te luchten. Natuurlijk werd die prijsgegeven informatie bij de verderzetting van het proces tegen hem gebruikt. Misbruik van vertrouwen ... vindt Lieven Lammens.

Verder beweert hij ook dat de beul een valse verklaring heeft afgelegd over zogenaamde duivelstekens, die hij op zijn lichaam zou hebben gevonden. Na een tegenexpertise door een bevriende geneesheer bleek dat hij op die plaatsen geen enkel lidteken had, maar Waelspeck staafde zijn verklaring met de uitspraak 'dat die duivelse tekens kunnen verkruipen...' Dit weer volgens de briefschrijver.

Verder bekloeg Lammens zich ook over het feit dat hij op een nacht aan de deur van zijn cel hoorde fluisteren. Het bleek een gesprek van twee bewakers te zijn met details over een of andere bijeenkomst van heksen. Onder foltering kwam het gesprek hem voor de geest, en heeft hij die details herhaald, maar het waren zijn eigen ervaringen niet, beweerde Lammens...

Maar hoezeer hij ook tegen de rechters van leer trok, en hoe geduldig zijn advocaat alle beschuldigingen probeerde te weerleggen, toch zette Lammens zichzelf telkens weer klam tijdens de ondervragingen onder tortuur. Wanneer hij op de pijnbank terecht kwam, vloede hij over van compromitterende bekentenissen: hij gaf een overvloed van details ten beste over alle heksen uit de omgeving, over bijeenkomsten, opdrachten, enz... details die overeenkwamen met wat door de anderen al was bekend. Na de reglementaire 24 uur rust herriep hij echter telkens zijn verklaringen zodat men hem wettelijk niet kon veroordelen. Ten einde raad werd hij, na een 8 maanden aanslepend proces, gevonnist tot 10 jaar ballingschap uit Vlaanderen, wat in die tijd zoveel als doodstraf betekende...

Tegenprocessen, een overleden verdachte, lastige klanten, en één die nog steeds ontsnapt en op vrije voeten was...

Het viel niet mee om het heksenbestand te lijf te gaan voor de Laarnse vierschaar. Uitgeput en vermoeid begonnen de rechters zich af te vragen waar ze mee bezig waren ... en het was een zieke baljuw en een zieke kasteelheer die het bericht kregen dat Janne Callens gesignaleerd was in een dorpje vlak bij de Hollandse grens...

Eens over de grens was zij veilig geweest: Zeeland en Holland waren in Staatse handen, en daar vonden geen heksenvervolgingen plaats. Hoe ongelukkig ook voor Janne Callens, gelukkig voor de vierschaar en op lange termijn ook voor onze kennis van het hekserij-gebeuren, werd ze na enkele dagen weer het Slot van Laarne binnengebracht.

Wanneer men enkel over de vorige processen zou beschikken, zou men ze moeilijk kunnen evalueren, en zou men er eindeloos kunnen over redetwisten of de verdachten schuldig waren of het slachtoffer van een gerechtelijke dwaling.

Janne Callens echter is zo een praatzieke en realiteitsgezinde vrouw, dat zij niet alleen de toenmalige vierschaar, maar ook het nageslacht een zeer gedetailleerd en verhelderend dossier ter hand heeft gesteld, waarin de activiteiten van de Laarnse 'toverheksen' en hun duivels uit de doeken worden gedaan.

ET DOSSIER VAN JANNE CALLENS

Met de half-demente bekentenissen van Willemyne Svermans, de dromerige herinneringen van Josyne Celis en de passionele tegenstrijdigheden van Lieven Lammens als enige bron van informatie, zou de lezer van vandaag kunnen twijfelen aan de zin en de noodzaak van de heksenprocessen in 1607. Wellicht deden ook de leden van de vierschaar dat, want bij de eerste ondervraging na de terugkeer van Janne Callens, waren de heer en de baljuw niet aanwezig. Ze waren immers 'weerhouden door sieckte', een excuus dat ook een ontmoediging kon dekken over het povere resultaat van hun geïnvesteerde geld en moeite.

Het proces van Janne Callens echter, bracht daar verandering in. Reeds van bij haar eerste ondervraging kwam een machttere intelligente vrouw naar voren, met zo een onvermoeibare zin voor details, dat ook de processen van de andere verdachten opgehelderd werden. Haar ontsnapping was dan ook geen louter persoonlijke poging tot zelfbehoud, maar het was van cruciaal belang voor de hele groep dat zij als spilfiguur uit de handen van het gerecht bleef. De autoriteiten deden dan ook alles om Janne Callens te vinden. In het uittreksel van Maaiken van Cutsembrage's proces stond immers te lezen :

Janneken, de huisvrouw van Michiel de Coene-Smet te laarne heeft een vrijer genaamt Barrabas twelck es sduvels grooten meester ende es geteeckent op haren schoudere vanden duyvel ... ende heeft gheweest ter vergaderinge vander duyvele tot Laerne op de heye ende tot Baerevelt op de heye ende heeft opt hooft gehadt eene croone ende was coninghinne...

Op 22 augustus 1607 werd Janne signaleerd te Assenede. Enige dagen later werd zij weer in het kasteel van Laarne gevangengezet. Ditmaal onder strenge bewaking. Met hernieuwde moed werd de ondervragingsprocedure in gang gezet. Janne Callens beschreef dit alles met veel realiteitszin en details : ze beschreef dat ze op zekere nacht van Aalst terugkwam waar ze naar haar weggelopen man had geïnformeerd en plots werd aangesproken door een jonge kerel zonder baard, met een groene mantel en zwarte vierkante muts op het hoofd, die haar rode worteltjes gaf die zeer giftig waren. Kort nadien kwam hij haar weer oproepen en gebod hij haar met de worteltjes het kalf van de pastoor Vermeere te 'betoveren'. Daarna kwam hij haar regelmatig oproepen met de een of andere opdracht. Ook kwam hij haar 'snachts ophalen' voor de verplichte bijeenkomsten. Zo bekende Janne dat ze op zekere nacht door hem werd opgehaald en niet de tijd kreeg om zich goed aan te kleden. Toen ze ter plaatse kwam zag ze er verschillende bekende vrouwen van Laarne en omgeving en enkele bekend mannen, zoals een wijnsteker van Gent en een klein mannetje van Destelbergen, dat in de ommevang nog de vlag had gedragen om wat bij te verdienen.

Die ene keer was het eten op voorhand gekookt en smaakte het naar hui, de andere keer kookte ze zelf met de 'boele' van Willomyne Svecrmans. Dat gebeurde bij de weduwe van Pieter Dierickx te Kalken, en Passcheyne was daar portierster. De boele van Josyne Luyckx had de wijn geleverd.

Eén keer, op de jaarlijkse grote bijeenkomst op de Aendhoudt in Destelbergen, ging alles er zo plechtig aan toe dat ze met Grite Costers van Housden aan de kant gingen zitten. Ze kon geen brok door haar keel krijgen van de schrik. Ze kende er niemand maar Grite vertelde haar dat er vrouwen van Wetteren, Kalken, Loo enz. aanwezig waren.

Het volgend jaar werd Janne Callens op dieselfde jaarlijkse bijeenkomst door de 'grote meester' de boele van Grite Costers, 'tot coninghinne van alle heksen van het kwartier' gekroond. Ze moest met de kroon op het hoofd dansen met de grote meester. Na afloop ging ze, helemaal beweet, met Grite Costers terug naar huis. Ze wist nog te vertellen dat Grite in aanmerking kwam om volgend jaar tot koningin te worden gekroond.

Op andere bijeenkomsten zaten ze gewoon wat te praten over wat zij in de afgelopen weken hadden gedaan, soms ging het allemaal heel plechtig. Eén keer was de grote meester in priesterklederen uitgedost en allen moesten zijn billen kussen... Een andere keer werd zij van haar verplichting ontslagen. Ze was met haar zoon op weg naar Lokeren markt en werd door twee 'boze geesten' tegengehouden, met Passcheyne ging ze zich bij de grote meester aanmelden, die haar de toelating gaf haar weg verder te zetten.

Janne Wallens werkte trouwens meer dan eens met Passcheyne samen. Soms gaf ze Passcheyne de opdracht een vrouw te kontakteren voor een vereiste eventuele rekrutering. Ook gaf ze zelf soms een opdracht. Zo stonden zij beiden op een voormiddag samen in het winkeltje van Jan Walrave. Janne kwam er een kaatsbal kopen, Passcheyne zeep. Toen gaf Janne aan Passcheyne wat vergif om met de zeep te vermengen en er de schapen van Joos Bracke mee te vergiften. Van haar kant voorzag ook Passcheyne Janne van middelgjes wanneer haar worteltjes opgebruikt waren. Ook met Lieven Lammens wisselden ze vaak. Volgens Janne bewaarde hij een pot vol vergif in zijn 'scriptoris'.

Deze en andere faits-divers werden door de griffier naarstig opgetekend. Wij kunnen uit dat alles opmaken dat Janne Callens nagenoeg 20 jaar tevoren op de leeftijd van 30 jaar, door haar 'boele' werd gekontakteerd. Ze werkte 7 jaar met tegensin in opdracht van deze veeleisende kerel. Na 7 jaar trouwe dienst werd ze tot koningin gekroond en mocht ze zelfstandig optreden. Dit in tegenstelling met de andere verdachten, die de hele tijd in opdracht bleven werken.

Uit dit alles kan het beeld worden gevormd van een goed georganiseerde, hiërarchisch gestructureerde groep, waartoe alle beschuldigten op een bepaald moment hebben behoord of waarmee ze in contact stonden en waarin ze als volgt kunnen gesitueerd worden: Lieven Lammens was direkt bij de organisatie ervan betrokken. Hij kende alle heksen van het kwartier met hun boeles, die hij een deknaam gaf. Hij kende de waarde van elke heks, wist hoe lang ze konden toveren, wat ze hadden gedaan, waar ze getokend waren enz. Zelf fungeerde hij als een van de boeles die door de heksen van de onderste trap duivels genoemd werden.

Janne Callens was een van de voornaamste heksen van de streek. Zij kende ook alle heksen van de omgeving en de waarde van de lokale heksen. Zelf gaf ze ook opdrachten en rekruteerde ze nieuwe krachten. Ook hielp ze de plaatselijke bijeenkomsten organiseren. Aan de andere kant stond zij zelf in dienst van haar boele en moest zij elke opdracht van hem uitvoeren.

Passcheyne Heyts was een van de voornaamste heksen van Laarne. Zij kende alle lokale heksen en sommige heksen van buiten het dorp. Zij kende hun boeles, hun taken en hun plaats in de groep.

Josyne Celis, Willemyne Sveermans en Josyne Luyckx werden op een bepaald moment wel als potentiële heksen gerekruteerd, maar bleken geen al te bruikbare instrumenten te zijn.

De organisatie werkte duidelijk met twee kanten, twee fracties : de anonieme opdrachtgevers en de uitvoerders van die opdrachten : de plaatselijke heksen. Hun doel was anarchistisch, hun methode : terreur.

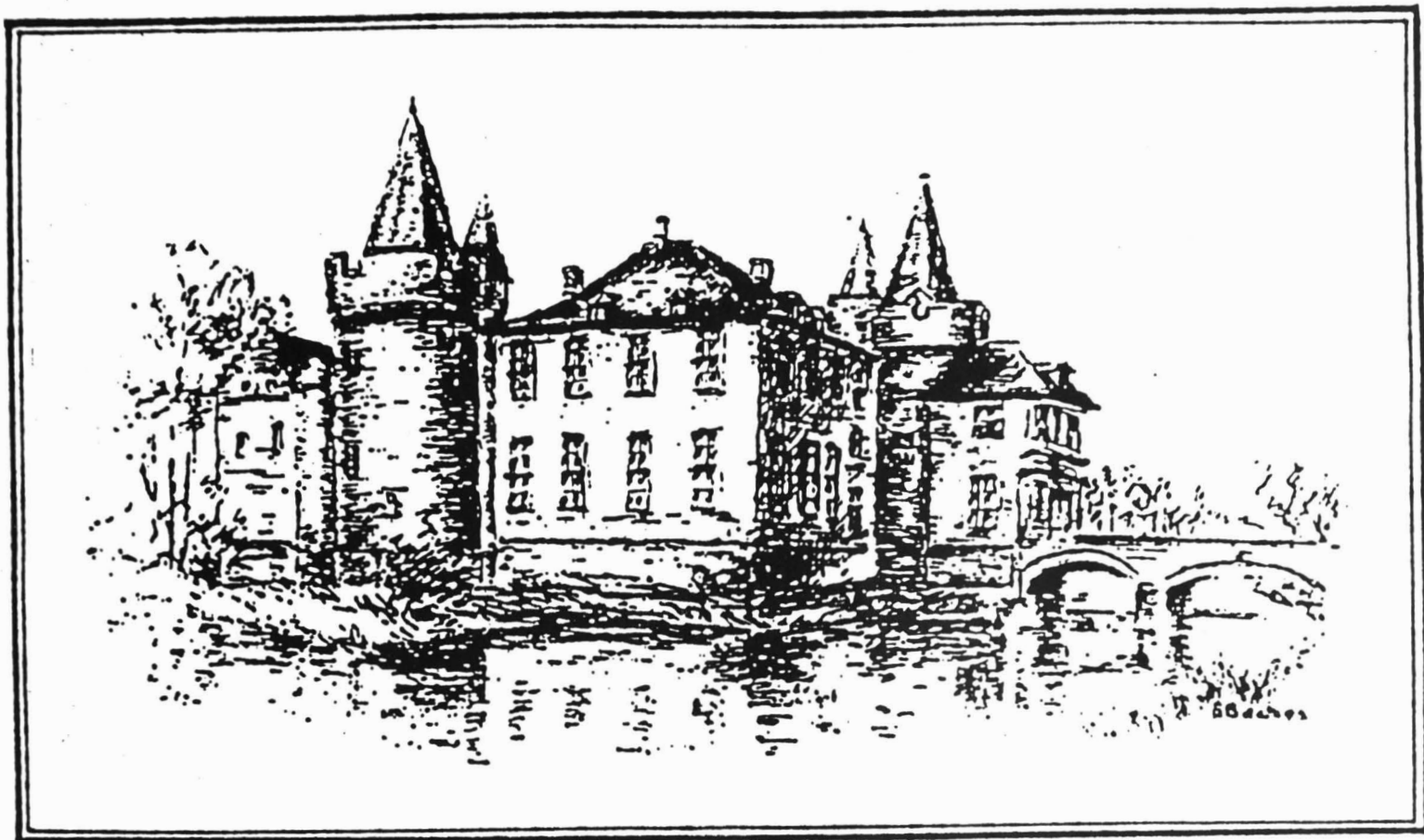
Wie was nu die groep die de heksen gebruikte ?

Voor de rechters werden zij onder één noemer als 'de duivel' bestempeld die de mensen in allerlei gedaantes aanzette tot kwaad en verderf. Wij kunnen geen genoegen nemen met deze simplistische veralgemening en gaan op zoek naar de identiteit van die 'duivels'.

VOLGENDE KEER : DE DUIVEL ONTMASKERD.

castellum

Jaargang 3
Editie 3 (.sept. 86)

castellum

Hoofdredacteur : Paul de Pessemier

Redactie-secretaris : Jan Van den Broecke

Wetenschappelijk advies : Bruno Fornari

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN "DE VRIENDEN VAN HET SLOT VAN LAARNE"

BESTUUR :

Waarnemend Voorzitter : Albert Eeckhaut

Waarnemend Ondervoorzitter : Jean-Pierre Saerens

Secretaris : Jan Van den Broecke

Penningmeester : Albert Eeckhaut

Archivaris : Achiel Stevens

Lid : Paul de Pessemier

WERKENDE LEDEN :

Mevr. Marie-Thérèse Philips

Mevr. A Eeckhaut

De heer en mw. Remu

Familie Versmessen

Dr. en mw. Crits

Familie Verschelden

Familie De Sy

D.A.C.-project :

Mevrouw Anita Vermeulen en de heren Jaques De Wilde en Patrick Van Nieuwenhuyze

Uitnodiging ...

Op 23, 24 en 25 augustus 1986 gaat in het Slot van Laarne voor de 8e keer BLOEMENPRACHT door.

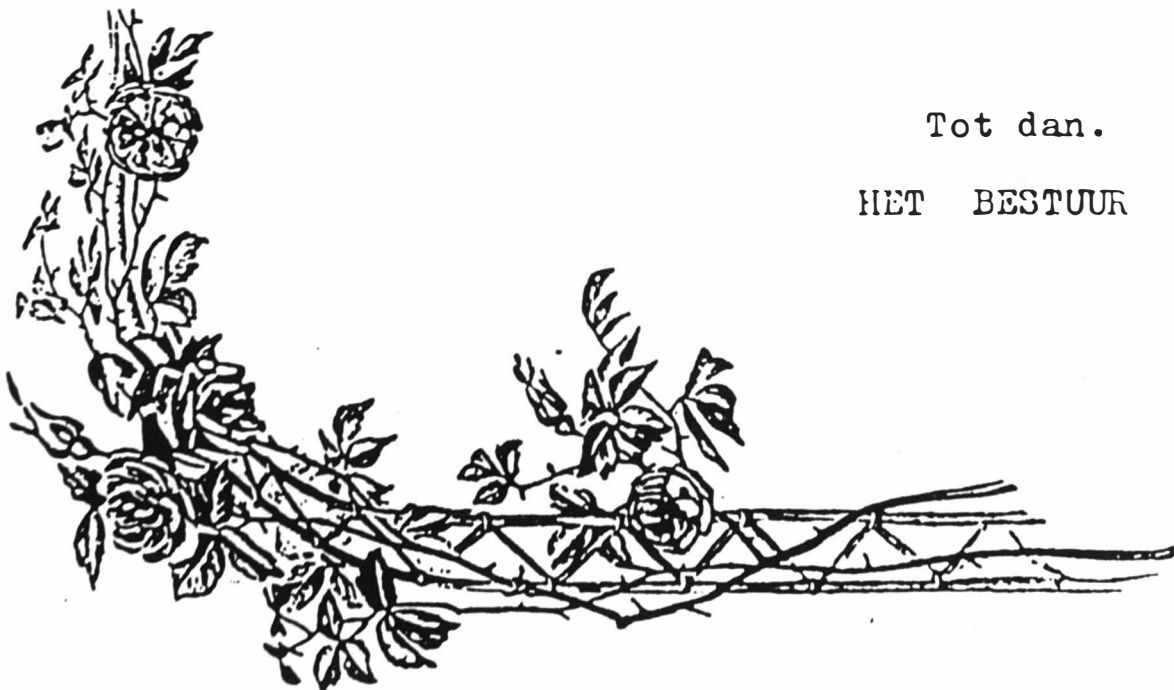
VVV Kultuurgemeenschap Laarne staat in voor de realisatie van deze tentoonstelling onder de deskundige leiding van de heren Bier en De Wilde.

WIJ HEBBEN HET GENOEGEN U EN UW ECHTGENO(O)T(E) UIT TE NODIGEN TOT DE PLECHTIGE OPENINGSRECEPTIE WELKE DOORGAAT OP VRIJDAG 22 AUGUSTUS 1986 OM 20 UUR OP DE EREKOER VAN HET KASTEEL.

De . tentoonstelling is ook op de andere dagen voor onze leden gratis toegankelijk.

Tot dan.

HET BESTUUR

Slot van Laarne

- CASTELLUM.

Dit is dan het laatste nummer van ons tijdschrift in zijn huidige vorm. Je zou inderdaad kunnen zeggen dat het stilaan uit zijn "kleren" groeit.

Van het decembernummer af krijgt het een volledig ander uitzicht : gedrukt, een handig formaat en boordevol gegevens en artikelen over het Slot van Laarne, de gemeente Laarne-Kalken, terwijl ook aan de heruitgave van De Ridder van het Slot van Laarne door Jef Crick gedacht wordt. Aan het illustratiemateriaal zal ruim aandacht worden geschonken.

- BIBLIOTHEEK

Onze archivaris, dhr. Stevens, doet hierbij een oproep tot diegenen die prentkaarten, boeken, tijdschriften, gravures, foto's, affiches enz. in verband met geschiedenis en interieur van het Kasteel van Laarne en geschiedenis en heemkunde van Laarne-Kalken willen afstaan aan de Vrienden van het Slot van Laarne om in het Kasteel een bibliotheek uit te bouwen. Een lijst van aanwinsten zal in Castellum gepubliceerd worden. Dank bij voorbaat voor de medewerking.

Slot van Laarne

DE DUIVEL ONTMASKERD. (vervolg van Castellum 2/86)

Het begrip "duivel" dook al in de oudheid op in de literatuur. Maar in de periode van de ketterij en de heksenwaan vloeiden uit de pennen der inquisiteurs en kerkvaders meer dan ooit re-elaboreerde werken met beschrijvingen en waarschuwingen over de werken van Satan. De invloed hiervan drong door jarenlange indoktrinatie in preken, sermoenen en plakكاتen door tot in de simpelste lagen van de bevolking. Hierdoor raakten de mensen in de loop der jaren doordrongen van het schrikbeeld van hel, duivel en dood, de incarnatie van al wat buiten de gangbare morele, politieke en sociale orde bestond. Zeker in een periode van hardnekkige strijd tussen het "ware geloof", geproklameerd door de regerende macht, en de opduikende ketterijen en rebellie alom, werd het beeld van de duivel door de gezagsdragers (kerkelijke en wereldlijke) gretig gehanteerd. In dit historisch perspectief gezien klonk de uitspraak van de vierschaar over de rol van de duivel bij de heksenprocessen niet simplistisch: meer maar impliceerde zij dat de rechters op een welbepaalde groep doelden. De duivel, de incarnatie van het kwaad, was ook de vijand van het gezag. De term "viant" werd dan ook doorlopend gehanteerd.

Voor ons bleef dan nog steeds de vraag : wie is die "vijand van de hel" ? In de processen zelf voden wij twee belangrijke aanwijzingen. Enerzijds konden wij uit de bekentenissen opmaken dat zij voor de meeste heksen zelf vreemdelingen waren die periodisch opdoken, een gewetenloosheid, sluwheid en stoutmoedigheid aan de dag legden, ongewoon voor de boerenbevolking, en en dat zij eich op de nachtelijke bijeenkomsten op een "soldateske" manier onderhielden. Deze en andere kenmerken (een eigen jargon, deknamen, een hiërarchische structurering, geheime samenkomsten en rituelen) wijzen op de subcultuur van rondtrekkende dagloners of zwervende soldaten- of roversbenden. Een vraag bleef waarom er zo'n jarenlange connectie bestond tussen die bedes en de lokale bevolking?

Een tweede belangrijke indicator was verder de tijdsfactor. All vermeldingen in de tekst van ontmoetingen en bijeenkomsten viel in een periode tussen 1587 en 1607. Na 1605 schijnt er een vernieuwde invloed te zijn. Historisch valt deze periode na de

Slot van Laarne

Reductie van Gent aan Parma (1584) en vóór de komst van de Aartshertogen (1609). Dat is de tijd van de Grote Emigratie van de calvinistisch gezinden uit steden en dorpen, waardoor tal van dorpen geheel of gedeeltelijk leegliepen, en de verwilderde velden en bossen een schuilplaats boden aan de op buit beluste soldaten en rovers.

Deze historische omlijning vormt alweer een belangrijke aanwijzing. Maar om terug te vinden welke soldaten- of roversbendes tussen 1584 en 1607 in kontreien rondzwierven en waarom ze zo nauw met de plaatselijke bevolking samenwerkten, moesten we niet alleen buiten de heksenprocessen gaan zoeken, maar buiten de lokale bronnenstudie. We lazen diverse Gentse kronieken, de plakaten uit die tijd en de archieven uit de kasselrij van de Oudburg. Deze archiefstudie bracht ons uiteindelijk bij een belangrijke en omvangrijke, zeer goed georganiseerde paramilitaire groep die tijdens die periode in onze streek werkzaam was, en voor wie die samenwerking met de lokale bevolking essentieel was.

Uit een grondige studie van de kasselrij van de Oudburg tussen 1584 en 1609 blijkt dat in die periode het platteland rond Gent alom werd geterroriseerd door vrijbuiters, "kleine groepjes avonturiers en verlopen soldaten, die bij het vervullen van hun opdrachten onder geen georganiseerd bevel stonden, en vanuit de militaire basissen in Staatse handen (Oostende, Sluis tot in 1587 en na 1604, en Axel) raids uitvoerden op het platteland om de boeren te plunderen en te brandschatten, en zich daarna met hun buit terugtrokken" (zie De Vos A., 1957, De Strijd tegen de Vrijbuiters binnen de Kasselrij van de Oudburg (1584-1609), in O.-Vl. Verb. v.d. Kring vr. Gesch., Voorlichtingsreeks nr 18, Gent). Door het bestuur van de Oudburg werden zij omwille van hun rebellie onderscheiden van de gewone landlopers en booswichten, en beschouwd als de "viant" n° 1. Maar de uiterst strenge maatregelen die door de kasselrij werden getroffen om deze plaag uit te roeien (forten aan de Scheldedijken, een strijdmacht binnen de Kasselrij, een burgerwacht binnen elke parochie) mochten niet baten, omdat men overal ondervond dat de plaatselijke bevolking de vrijbuiters steunde. Ze hielden hun schuilplaatsen geheim, voorzagen ze van voedsel enz. In Bellem, een van de uitkanten van de kasselrij, waren ze er zelfs in geslaagd met medewerking van de lokale bevolking een "waar weerstanders-nest" op te bouwen

Slot van Laarne

De auteur plaatst hun grootste aktiviteit tussen 1587 en 1600, met een daling tijdens het Beleg van Oostende en een vernieuwde aktiviteit tussen 1604 en 1609. Dit is volledig in overeenstemming met de tijdstippen dat de heksen door hun "duivels" zijn benaderd.

Door zijn geïsoleerde en periferische ligging tegenover de kasselrij, de uitgestrekte bossen en moerassen, bood Laarne een uitstekende schuilplaats voor de vijanden van het gezag. Daarbij verzekerde de plattelandsbevolking, zelf van haar bestuurlijke ker gescheiden, niet alleen de geheimhouding van die schuilplaats, maar bood zij ook in ruil voor bescherming en beloftes van beterschap, haar medewerking.

Uit de correlaties tussen deze geografische, historische en sociale elementen kunnen wij afleiden dat de groep die in Laarne en omstreken werkzaam was, een tamelijk grote bende vrijbuiters waren, waarbij zich een aantal leden van de lokale bevolking hadden gevoegd. Het geloof van de bevolking in hekserij was voor de vrijbuiters aan de ene kant een handig werkinstrument en aan de andere kant een passende dekmantel voor hun akties. Zij speelden voor "duivel" tegenover de onwetende bevolking om hun identiteit niet te verraden, en gebruikten de heksen als hulpmiddelen in hun guerillastrijd. Op die manier vormden de rebellen op dat moment met de heksen een aparte sociale groep, waarbij de geheime samenkomsten, rituelen, hiërarchische structuur enz. de elementen van hun subcultuur uitmaakten.

BESLUIT.

Door de schat aan gegevens uit het archief van Laarne, gepaard met heel wat circumstantiële gegevens, kregen wij een tamelijk volledig beeld van de levensomstandigheden uit die tijd, en de diverse belangen van de betrokken sociale groepen. Op die manier zijn wij erin geslaagd een verklaring te vinden voor het verschijnsel hekserij.

Slot van Laarne

De aard en de omvang van de hekserij in Laarne is dus te verklaren door het samenspel van een aantal sociale, historische en geografische elementen. Daarbij spelen drie sociale groepen een rol :

1. de plattelandsbevolking.

Voor deze groep is de hekserij (als de macht om door magische en technische middelen in de fysysiche en psychische verschijnselen in te grijpen) een onderdeel van hun volksgeloof en -cultuur.

In een periode van sociale malaise (zoals het einde van de 16de eeuw) wordt het gebruik van hekserij, het enige machtsmiddel van die groep, versterkt.

2. de geestelijke en wereldlijke overheid.

Deze groep had een verfijnde cultuur, vreemd aan de volkse. Voor hen is hekserij het schrikbeeld dat door de Inquisitie in het leven is geroepen. Door sermoenen, plakaten e.d.m. werd dit beeld aan het volk overgedragen, dat het heeft geassimileerd.

Op het einde van de "beroerde tijden", bij het begin van de 17de eeuw, streeft deze groep naar absolute macht, en probeert daarbij ook zijn ideologisch wereldbeeld aan het volk over te dragen.

3. de vrijbuiters.

Hier zijn leden van alle klassen gegroepeerd. Hun subcultuur bevat dan ook elementen uit de twee hogergenoemde culturen.

In de periode onder behandeling gebruiken de rebellen de traditionele hekserij, die met het theoretische beeld van de inquisiteurs is versmolten, als wapen tegen het oprukkend absolutisme. Van hun kant bestrijden de gezagsdragers door de heksen te vervolgen hun anonieme vijand. Door het verbranden van de heksen, die als pionnen in deze machtsstrijd werden gebruikt, verminderden zij drastisch de effectiviteit van hun vijand.

In dit opzicht is de versterkte toepassing van hekserij dus een uiting van rebellie, terwijl de heksenvervolgving een middel is om door het tegengaan van die rebellie de absolute macht te verstevigen.

Slot van Laarne

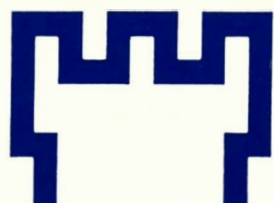
Uit de geografische verspreiding van de heksenvervolging en de hekscij in Europa blijkt dat de pieken, ongeacht de tijd, kunnen worden gecorreleerd met de volgende socio-geografische kenmerken : zij komen voor in de grensgebieden van dichtbevolkte, sterk geurbaniseerde regio's met belangrijke religieuze en politieke moeilijkheden. Dat is ook het socio-geografische profiel van Laarne, zodat wij kunnen aannemen dat de intensieve heksenvervolging in Vlaanderen en in Europa (althans in de meeste gevallen) een middel is van de (nieuwe) gevestigde macht om door anti-terreur bepaalde vormen van guerilla te onderdrukken.

Christine Lostrie.

ANTIIEKBEURS KASTEEL VAN LAARNE

De Koninklijke Gilde van Vlaamse Antiquairs heeft het genoegen u en uw echtgeno(o)t(e) uit te nodigen tot de plechtige vooropening van de Antiekbeurs in het Slot van Laarne op vrijdag 26 september 1986 om 19u30.

De openingstoespraak wordt gehouden door de heer H. Balthazar, Gouverneur van de provincie Oost-Vlaanderen.

castellum

JAARGANG III — NR. 4 — DECEMBER 1986

castellum

Hoofdredacteur : Paul de Pessemier
Redactie-secretaris : Jan Van den Broecke
Wetenschappelijke advies : Bruno Fornari

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN „DE VRIENDEN VAN HET SLOT VAN LAARNE”

BESTUUR :

Waarnemend Voorzitter : Albert Eeckhaut
Waarnemend Ondervoorzitter : ir. Jean-Pierre Saerens
Secretaris : Jan Van den Broecke
Penningmeester : Albert Eeckhaut
Archivaris : Achiël Stevens
Lid : Paul de Pessemier

WERKENDE LEDEN :

Mevrouw Marie-Thérèse Philips
Mevrouw A. Eeckhaut
De heer en mevrouw Remu
Familie Versmessen
Dr. en mevrouw Crits
Familie Verschelden
Familie De Sy
Familie De Wilde

D.A.C.-project :

Mevrouw Anita Vermeulen en de heren Jacques De Wilde en Patrick Van Nieuwenhuysse

ENKELE NUTTIGE INLICHTINGEN

Hoe lid worden van de Vrienden van het Slot van Laarne en genieten van enkele interessante voordelen en ook meewerken aan de verfraaiing van het Slot :

300,- fr. (steunlid) of 600,- fr. (familiekaart) storten of overschrijven op rekening nr. 390-0955173-69 van Vrienden van het Slot van Laarne door gebruik van ingesloten overschrijvingsformulier of bij een der bestuursleden.

VOORDELEN VOOR DE LEDEN

- Gratis toegang tot het Kasteel tijdens de openingsuren.
- Uitnodigingen tot de openingsrecepties van de activiteiten ingericht door de Vrienden van het Slot van Laarne en de Koninklijke Vereniging der Historische Woonsteden van België
- Ieder lid krijgt het tijdschrift CASTELLUM gratis per post aan huis.

Lidmaatschap lopende jaar :

De leden in wier tijdschrift een overschrijving werd ingesloten hebben nog niet betaald en worden daartoe vriendelijk uitgenodigd ; de anderen zijn in regel met hun lidgeld.

Wij danken de directie van het Hotel GRAVENSTEEN te Gent voor het gebruik van de logo, afgedrukt op de omslag.

OMSLAGFOTO : HET SLOT IN 1912 (E. SACRE)

QUO VADIS, CASTELLUM ?

Nadat ons tijdschrift gedurende twee jaar middels fotocopieën werd verspreid, zijn wij thans zeer gelukkig dat het gestegen ledenbestand een professioneler aanpak toelaat. Door de grafische vormgeving en het afdrucken van foto's zal wellicht aan de wensen van de lezer tegemoet gekomen worden.

In de eerstkomende nummers zal de inhoud geen aardverschuiving ondergaan ; wel zal er worden op gelet dat de binding van het slot van Laarne met het plaatselijke wel en wee eertijds, duidelijker wordt benadrukt. Een kasteel is immers geen geïsoleerd eiland : tijdens de middeleeuwen bepaalden de bewoners ervan het lot van de ingezetenen van gans de heerlijkheid - tot aan het einde van het Ancien Régime had het een grote impact op het dagelijkse leven in het dorp.

Naast wetenschappelijke bijdragen over het slot zelf - zowel op militair, als geschiedkundig en oudheidkundig vlak - ligt het in de bedoeling dat ook de plaatselijke geschiedenis van Laarna en Kalken wordt belicht. Het is dan ook een oprecht gekoesterde wens van de redactie dat plaatselijke heem- en volkskundigen hun steentje zullen bijdragen en dat in elk nummer van Castellum minstens één artikel zou kunnen worden afgedrukt dat handelt over de gebruiken, bekommernissen, levenswijsheden, angsten, feesten en kermissen van het Vlaamse volk.

Desalniettemin, blijft het ons objectief dat het tijdschrift de gemeentegrenzen zou overstijgen. Op die manier kan het slot - omwille van zijn historisch en bouwkunstig belang daartoe gerechtigd - de uitstraling worden van de culturele rijkdom van onze gewesten. Daarom zal er worden naar gestreefd dat regelmatig een historische woning of kasteel uit de provincie wordt besproken. Aldus zal ook worden ingegaan op de wens van de vele aangesloten leden woonachtig in alle windstreken van het land en allen begaan met het lot van onze oude, sprekende stenen.

Paul de PESSEMIER.

HET KASTEEL VAN LAARNE

VOORLOPIG VERSLAG VAN DE OPGRAVINGEN

Sedert januari 1986 wordt op initiatief van de Koninklijke Vereniging der Historische Woonsteden van België een archeologisch bodemonderzoek ondernomen in het Kasteel van Laarne. In de eerste fase zijn de werkzaamheden vooral gericht op de kelderverdieping en op het gelijkvloers van het vroegere poortgebouw aan de westzijde van de waterburcht. De bedoeling is deze noodopgraving te voltooien voor de geplande restauratiewerken beginnen.

De redenen en doelstellingen van dit onderzoek zijn :

- a. het aanbrengen van gegevens die van belang zijn voor de restauratie ;
- b. de studie van de evolutie van dit poortgebouw ;
- c. het onderzoek van de totale evolutie van dit bekende en belangrijke kasteel.

Na zes maanden van intensief onderzoek kunnen reeds enkele voorlopige resultaten naar voren worden gebracht.

Vooreerst werd vastgesteld dat de westelijke gevel van het poortgebouw opgetrokken is aan de rand van - en zelfs ten dele in - een oudere gracht. Dit kan het wegscheuren van de westelijke gevel en vooral van het noordwestelijke geveldeel van dit poortgebouw verklaren. De rand van deze gracht werd aangesneden in de grote kelder, zowel als in de kleine kelder onder de loopbrug. Aan deze grachtrand (en dus binnen het gebouw) werd een viertal zware, ingeheide houten palen aangetroffen. Langs de kant van de binnenkoer leunde tegen twee van deze palen nog een horizontale houten plank aan. Mogelijk gaat het hier om resten van een beschoeiing die het verglijden van de grond moest beletten. Of er sprake is van een ophoging kon nog niet worden bevestigd. Enkele aardewerkscherven uit deze oudere gracht zijn voorlopig in de 13de eeuw te dateren.

Wat het poortgebouw zelf betreft werd vastgesteld dat het verscheidene verbouwingen heeft ondergaan. Deze zijn globaal tussen de 14de en de 18de-19de eeuw te plaatsen. In de bestaande kelderverdieping werden tot nu toe een drietal oude loopniveaus onderscheiden. Daarom ook werd de voet van de centrale zuil in de grote kelder vrijgemaakt ; ze was tengevolge van diverse ophogingen onzichtbaar geworden.

Tevens werd vastgesteld dat een deel van de noordelijke muur van de kleine kelder onder de later aangebrachte loopbrug niet

op de oude onderliggende fundering rust. Dit is belangrijk in het licht van de geplande restauratiewerken.

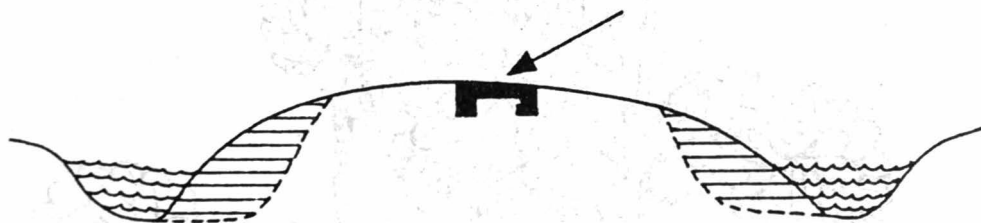
Tijdens de maand juli wees het onderzoek verder uit dat ook de noordwestelijke vleugel van het poortgebouw oorspronkelijk een kelderverdieping had. De ontdekking van acht uitspringende kraagstenen aan de binnenzijde van de noordelijke muur vormen een bewijs dat hier vroeger een plankenvloer lag. In de kelder zelf werd op vrij late datum een bakstenen dwarsmuur gebouwd en nog iets later werd het geheel volledig opgevuld. Het vloerniveau zelf werd daarna nog lichtjes opgehoogd.

Tijdens de maanden augustus en september 1986 wordt het onderzoek in het noordwestelijke deel van het poortgebouw verder gezet en zal de opgraving uitgebreid worden tot de bedreigde zone op de binnenkoer.

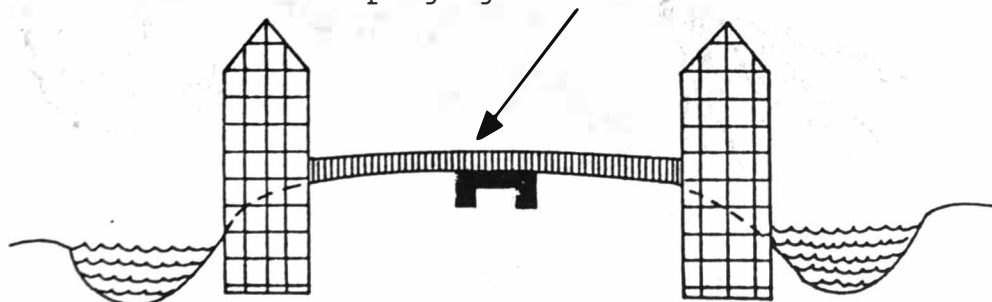
E. Balthau

Laarne, 10 augustus 1986.

13de eeuw : fase 1 : nivellering van heuvel en gedeeltelijke opvulling van de vroegere wal

fase 2 : bouw van de waterburcht
ophoging

poortgebouw

recente ingang

(Schetsen : Dirk Van Damme)

Fig. 1 : Hondsdrif (Glechoma hederacea L.). Lipbloemenfamilie. Kruipende plant met paarse bloemen. Op ruigten, langs heggen en in bouwland. Algemeen. Bloeitijd : maart-juni.

DE PLANTENWERELD VAN HET KASTEELDOMEIN VAN LAARNE

DEEL I : DIVERSE VEGETATIEZONES EN GENEESKRACHTIGE KRUIDEN VAN HET KASTEELDOMEIN

1. Vegetatiezones

De plantengroei van het kasteeldomein is wetenschappelijk niet bijzonder interessant omdat het milieu door de eeuwen heen aan menselijke ingrepen onderhevig is geweest. Zo bijvoorbeeld zijn de buitenste en binnenste wallen sterk vervuild en tegelijk te ondiep geworden om een aquatische planten- en dierengemeenschap tot ontwikkeling te laten komen. De grote weide achter het kasteel was in de zeventiende eeuw nog deels bebost, deels siertuin, werd later een akker en is pas sinds enkele jaren ingezaaid. In de boomgaard domineren stikstofminnende grassen en zijn de bloeiende kruiden verdwenen tengevolge van bemesting. Deze biotopen zijn dan ook bijzonder arm. Toch is de plantengroei van het kasteeldomein nog interessant voor niet-specialisten omdat hier de voornaamste vegetatietypes uit onze streken op een kleine oppervlakte aanwezig zijn.

Zo vindt men langs het water een oevervegetatie met onder meer penningkruid, lisdodde, riet, rietgras, moeraskruid, moeras-vergeet-mij-nietje, watermunt, harig wilgeroosje, moerasspirea, witte waterkers, bitterzoet, gele lis, moerasandoorn, driedelig tandzaad en echte valeriaan.

Deze planten komen ook voor op de aarden ophoging tegen de muren van het kasteel aan de andere zijde van het water maar hier worden zij overschaduw en dichter tegen de muren aan verdrongen door een struik- en boomvegetatie die zich hier op een natuurlijke wijze gevestigd heeft (de sier-sparretjes niet inbegrepen). Deze is van het moerassig bos- of elzenbroekbostype. Talrijk zijn dan ook de exemplaren van de zwarte els. Deze zijn gesproten uit zaden die via het water werden aangevoerd. De meeste struiken zijn echter gegroeid uit bessen die door spreeuwen en andere vogels werden aangevoerd. De dominante soort is dan ook de vlier met zijn zwarte bessen, daarnaast komt ook de lijsterbes voor en de voor onze streken zeer zeldzame muizendoorn. Dit is een altijdgroene heester die vroeger vóór de buxus als sierstruik werd aangeplant en hier op het kasteeldomein blijkbaar verwilderde.

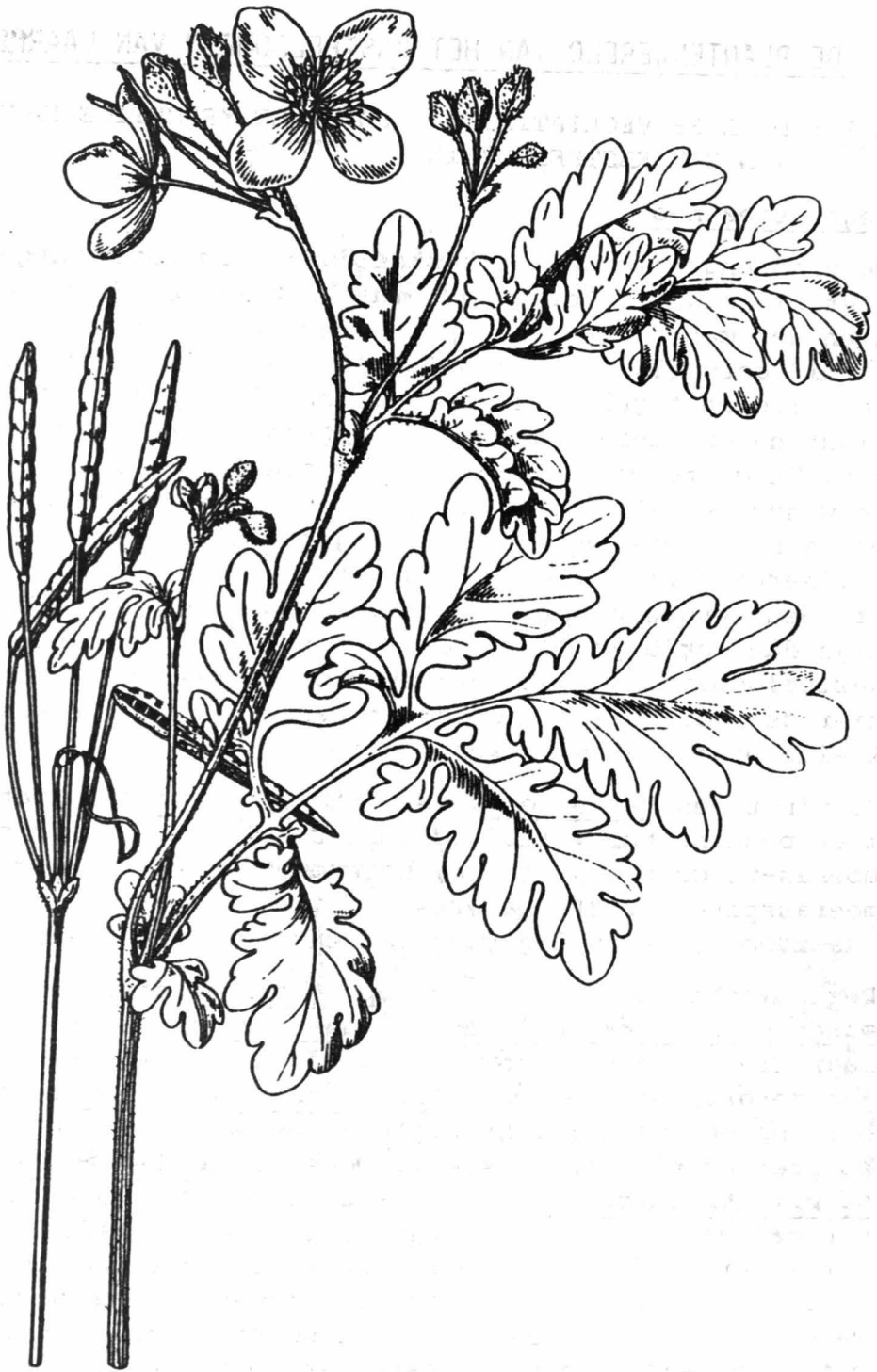

Fig. 2 : Stinkende gouwe (Chelidonium majus L.). Papaverfamilie. Bloemen geel, bladeren bovenaan helgroen, onderaan grijsgroen. Algemeen. Bloeitijd mei-oktober.

Op het hogere gedeelte van de wal en het heuveltje achter het kasteel komen dan weer andere planten voor die indicatief zijn voor vochtige en zandige graslanden en ruigten. Hier vindt men o.m. St.-Janskruid, klein hoefblad, boerewormkruid, hondsdrif, bijvoet, Canadese fijnstraal, koningskaars, muskuskruid, akkerkool, melkdistel, klapproos, zevenblad, zwarte nachtschade, smeerwortel, papaver, stinkende kamille, gewone raket, kruipende boterbloem enz.

De bomendreef achteraan is dan weer een voorbeeld van de climaxvegetatie in onze gewesten. De kruidenlaag of onderste laag wordt hier voornamelijk door brandnetels en bramen gevormd, de struiklaag door vlier, lijsterbes, meidoorn en witte abeel terwijl de bomenlaag voornamelijk uit beuk, eik en Canadese populier en trilpopulier bestaat.

Biologisch bijzonder interessant is de oude geknotte haag langsheen de buitenwal. De hagebeuk is er dominant maar blijkbaar was men vroeger niet zo eenzijdig in de samenstelling van de hagen want men vindt er ook geknotte eiken, beuken, tamme kastanjes en hazelaars.

Tenslotte zijn er de muren van het kasteel zelf en de kalkrijke puinlaag eronder. Aan de voet van deze muren vindt men gewoonlijk hondsdrif en stinkende gouwe terwijl op de muren men een typische rotsflora aantreft bestaande uit muurleeuwebek en hier en daar muurvaren. Muurleeuwebek is afkomstig uit het Middellandse Zeegebied maar is nu in onze streken algemeen. Kenmerkend is dat na de bloei de bloemsteel zich naar de muur buigt zodat de zaadjes in spleten kunnen terechtkomen.

Dit is in grote lijnen de flora van het kasteeldomein, ingedeeld volgens de diverse vegetatietypes. Door de relatieve verscheidenheid is voor hen die een basiskennis en een overzicht van onze inlandse flora willen opdoen een wandeling door het gebied zeker de moeite waard.

2. Geneeskrachtige kruiden

Planten hebben overal ter wereld en vanaf de vroegste tijden een centrale rol gespeeld in de geneeskunde. Sommige werden terecht een aantal geneeskrachtige eigenschappen toebedeeld, waarbij men door chemische analyse kon aantonen dat zij die eigenschappen bezaten, en die kan men als geneeskrachtige kruiden definiëren. Bij een aantal andere kruiden kan men

Fig. 3 : Gele waterkers (Rorippa amphibia Besser). Bloemen geel. In en aan het water. Algemeen. Bloeitijd : juni-oktober.

die chemische bestanddelen niet aantonen, maar toch blijken sommige te werken. Deze worden niet in de traditionele geneeskunde maar in de homeopathie en de volksgeneeskunde aangewend. Tenslotte zijn er planten waaraan vroeger allerlei magische krachten werden toebedeeld, bijvoorbeeld de kracht om bliksems af te weren. Dit is volgens de wetten van de fysica niet haalbaar (hoe jammer ook) en deze planten vallen dan ook onder de hoofding "volksgeloof". Op het kasteeldomein zijn er veel kruiden die onder één van de bovenvermelde noemers vallen.

Om te beginnen staan er op het voorplein vier lindes waarvan er twee een zeer respectabele ouderdom hebben. Het zijn exemplaren van de Hollandse linde (Tilia x vulgaris), een kruising tussen de kleinbladige en de grootbladige linde. Het zal wel niet zuiver toevallig geweest zijn dat de vroegere kasteelbewoners hier juist lindes en geen andere boomsoort hebben geplant. Naast het feit immers dat de linde door zijn brede lommerrijke kruin en zijn geurende bloemen een aangename verpozingsplaats vormt, zal ongetwijfeld ook de geneeskundige kracht van deze boom een rol gespeeld hebben. Het gebruik van de thee van de gedroogde bloesem (die best verzameld en gedroogd wordt juist voor de bloemen ontluiten) tegen verkoudheden en als compressen tegen zomersproeten, rimpels en haaruitval is nog algemeen gekend en het is dan ook onnodig om hier verder op in te gaan.

Juist voorbij de linker zijpoort komt aan de voet van de muur en langs de ligusterhaag hondsdrif en stinkende gouwe algemeen voor. Hondsdraf (Glechoma hederacea L.) (fig. 1) is een algemeen onkruid met paarse bloempjes dat door onze Germaanse voorouders aan de dondergod Thor (of Donar) was gewijd omdat de kleur van de bloesems hen aan de elektrisch-blaue ontladingen van de bliksem deden denken. De plant zou tegen alle beheksingen beschermen en in het volksgeloof werd ze gebruikt tegen kiespijn : men kauwe op drie takjes hondsdrif en hange deze daarna in de schouw, waarna de pijn verdwijnt. De naam 'hondsdrif' zou een verbastering moeten zijn van een heel oud (Gotisch) woord, 'Gunderaba' dat 'wondrank' betekent. In de homeopathie wordt de thee gebruikt tegen maagklachten, longklachten en algemene verzwakking, en de compressen tegen moeilijk te genezen wonden, gezwollen, kiespijn enz.

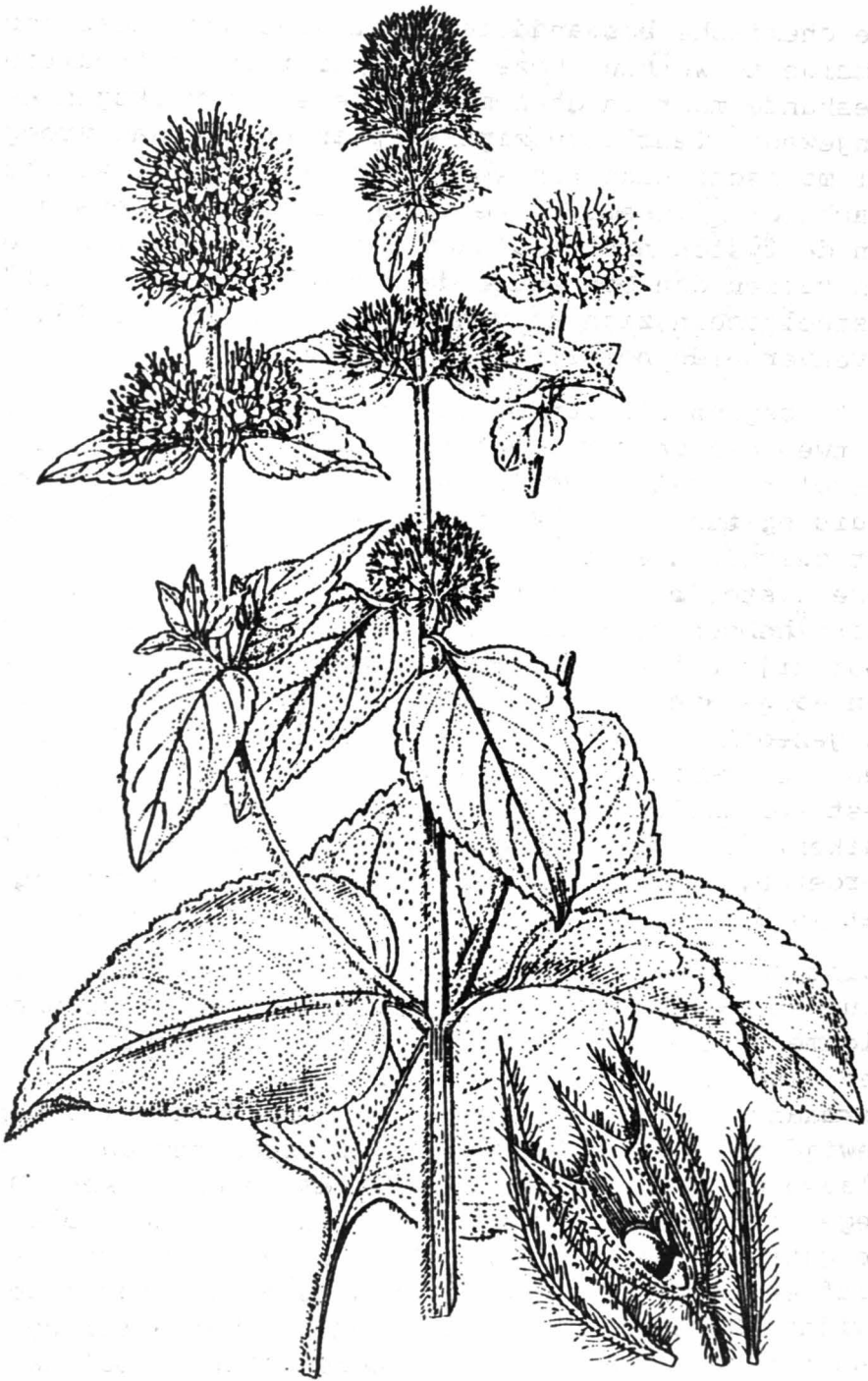

Fig. 4 : Watermunt (Mentha aquatica L.). Lipbloemenfamilie.
Bloemen paars tot roze. Aan en in het water. Niet meer
algemeen wegens pollutie. Bloeitijd juni-oktober.

Stinkende gouwe (Chelidonium majus L.) (fig. 2), een verwante van de papaver, is één van de wel bekende volkse geneeskruiden die gebruikt wordt tegen wratten en sproeten. Hiervoor breekt men een stengel doormidden en met het gele sap dat hier uitwelt worden de wratten aangestipt. Doordat het sap zo duidelijk geel is werd de plant in de middeleeuwen zeer enthousiast gebruikt tegen alle lever- en gal-aandoeningen en andere ziektes waarbij de patiënt gelig begon aan te lopen. Dit is een voorbeeld van de uit de oudheid stammende signatuurleer. Men geloofde namelijk dat vorm of kleur van de plant "signeerde" of aanduidde tegen welke kwaal zij kon worden gebruikt ("Similia similibus curantur"). Het gele sap van de stinkende gouwe was volgens deze logica dus een bij uitstek geschikt middel tegen geelzucht (ook tegen pest, fistels, tering enz.). Volgens het volksgeloof dan weer overwint men al zijn vijanden als men de plant samen met het hart van een mol in zijn zak draagt. Het werd ook wegens de gele kleur door alchemisten gebruikt in hun pogingen om banale metalen in goud te transmuteren. In werkelijkheid is het zwak giftige sap van deze plant slechts bruikbaar als purgeermiddel.

Onder de planten die aan de binnenste kasteelwal groeien zijn er heel wat die geneeskrachtig zijn. Witte waterkers (Nasturtium officinale R.) b.v. is een heel oud volksgeneesmiddel tegen darmstoornissen en tegen longziektes, gezwellen, klieren en wormen. Vroeger verwerkte men de waterkers ook in een brandzalf. Deze toepassingen zijn praktisch allemaal vergeten. De plant is echter bijzonder vitaminerijk, blijft een goed bloedzuiverend middel en de jonge scheuten worden nu algemeen als "cresson" verkocht. De hier afgebeelde gele waterkers (Rorippa amphibia Besser) (fig. 3) is niet geneeskrachtig maar lijkt van uitzicht sterk op de voorgaande en is hier veel algemener.

Watermunt (Mentha aquatica L.) (fig. 4) groeit hier ook in grote hoeveelheden. Dikwijls wordt dit ook kruizemunt genoemd hoewel de echte kruizemunt in feite een kruising is tussen watermunt en groene munt. De thee van watermunt en kruizemunt is in Noord-Afrika de nationale drank en wordt met de liters gedronken. Deze thee is spijsverteringsbevorderend en verfrissend. In Engeland wordt munt gebruikt om de (afschuwelijke) 'mint sauce' te maken waarin schapevlees wordt verknoeid. Zo mogelijk nog erger is de Engelse muntgelei die men verondersteld wordt te nuttigen bij koud vlees.

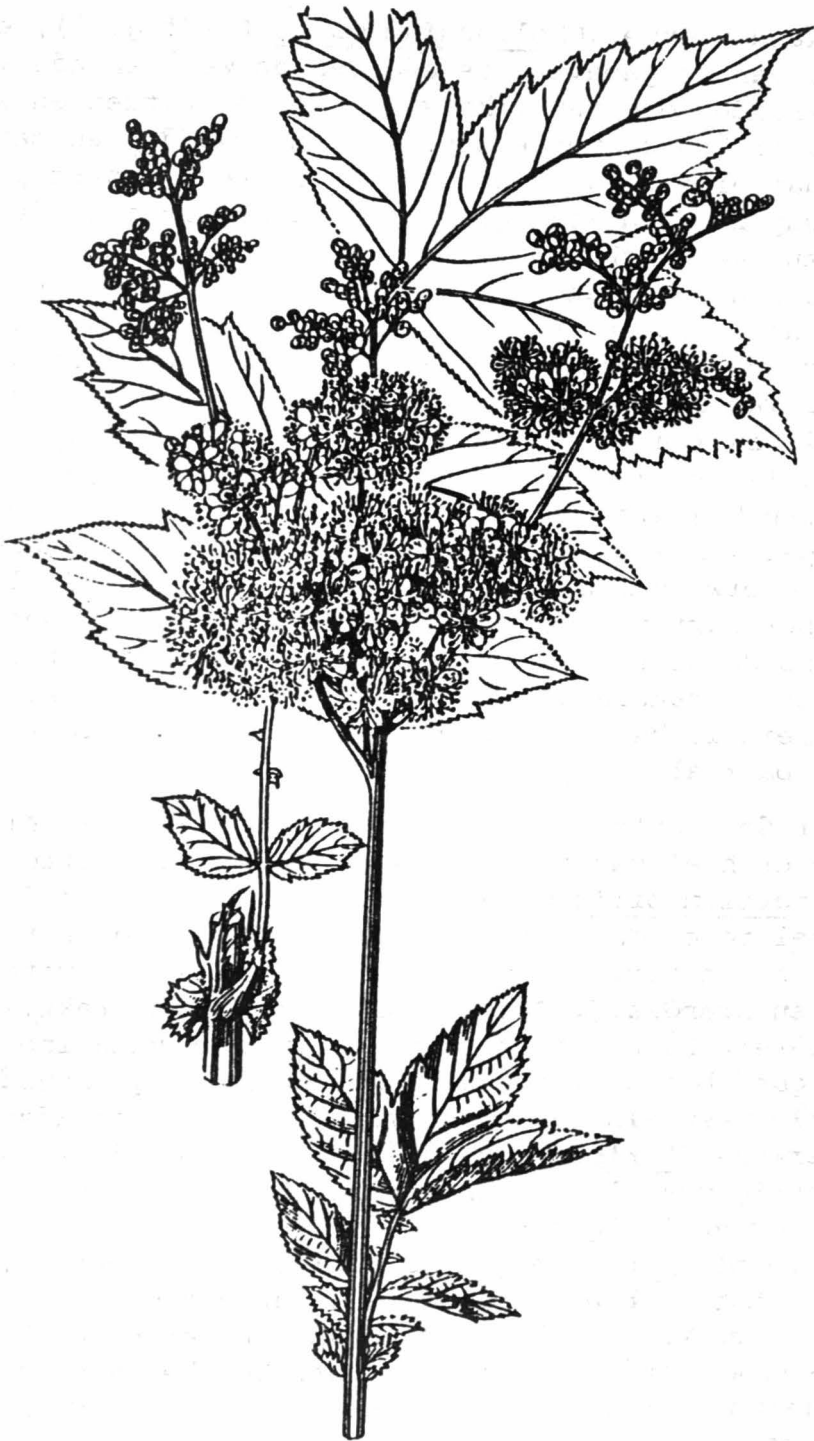

Fig. 5 : Moerasspirea (Filipendula ulmaria r. Maxim.). Rozenfamilie. Bloesem in geelachtig witte tot roze schermvormige trossen, welriekend. Slootkanten, bossen, vochtige weiden. Algemeen. Bloeitijd : juni-augustus.

Door zijn geur verdrijft men insecten en daarom werd de plant vroeger vaak in slaapkamers gehangen of onder het hoofdkussen gelegd. "Verdrijven" is de verkeerde term, correcter is dat de scherpe geur van de munt de boterzuurgeur van de slapende mens camoufleert zodat de muggen het spoor kwijtgeraken. Volgens het volksgeloof is de munt door haar geur slangenverdrijvend. Bij uitbreiding kan men er ook duivels mee verjagen of uit het huis houden.

Moerasspirea (Filipendula ulmaria M.) (fig. 5) wordt aangetroffen waar men watermunt vindt. Het is een zeer mooie plant die aangenaam ruikt naar vers hooi. Daarom werd het zoals munt in kleerkasten gehangen om kleren een frisse geur te geven. In de volksgeneeskunde wordt het gebruikt tegen buikkrampen en tegen diarree en in de homeopathie wordt de tinctuur tegen jicht en gewrichtsreuma toegepast. Tenslotte, en dat zal iedereen wel interesseren, kan men er een excellente aperitief mee bereiden, die volgens enthousiasten alle andere aperitieven in de schaduw stelt. Men neme 1 fles klaret, 3 bloemhoofden van de moerasspirea en een gekneusd blad. Men giete de wijn in een karaf, en laat er de plantdelen 2 uren in trekken. Daarna zeven en opdienen.

Een algemene moerassoort, valeriaan (Valeriana officinalis L.) (fig. 6) groeit hier ook. Deze meer dan 1 meter hoge plant met haar grote schermen witachtige of roze bloemen is onmiskenbaar. Het gebruik van valeriaan als geneesmiddel is zeer oud. De naam zou afkomstig zijn van de Germaanse god Balder (Balderiaan) of van de gekende Romeinse kruidenarts Plinius Valerianus. De plant wordt gebruikt in de geneeskunde, volksgeneeskunde, homeopathie en heeft ook een bijzondere plaats in het volksgeloof. In de geneeskunde wordt alleen de wortelstok gebruikt die een aangenaam geurende olie oplevert. In kleine doses vertraagt deze het hartritme. Zware doses hebben een kalmerend effect op het centrale zenuwstelsel en werken kalmerend bij onrust, hysterie en neurosen. In de volksgeneeskunde heeft het zoals altijd een veel breder spectrum van toepassingen, o.a. tegen alle mogelijke krampen, epilepsie, asthma en hoofdpijn. Ook in de homeopathie wordt het bij nerveuze aandoeningen gebruikt.

In de biologisch-dynamische landbouw wordt het als randbeplanting rond de teelten angebracht om groenten tegen insecten te beschermen. Volgens het volksgeloof werkt valeri-

Fig. 6 : Valeriaan (Valeriana officinalis L.). Valeriaanfamilie
Forse plant met trossen witroze tot rozerode bloemen.
Aan het water en op vochtige bos- en weidegronden.
Algemeen. Bloeitijd : juli-september.

aan uitstekend om duivels, heksen en elfen te verjagen. Daarom werd het vroeger onder de drempel begraven. Wanneer de melk niet wilde boteren en dus betoverd was werd zij door een krans van valeriaan gegoten en wanneer kinderen te traag groeiden - hetgeen een teken was dat ze door elfen werden uitgezogen - werd het kruid verbrand en de slechte groeier boven de rook gehouden. Bij heksen parelt het angstzweet op de bovenlip als zij iemand tegenkomen die het kruid draagt of als zij een valeriaanplant aanraken, want dan verliezen ze hun toverkracht - aldus volgens het volksgeloof...

Een andere plant met een breed geneeskrachtig spectrum is klein hoefblad (Tussilago farfara L.) (fig. 7). De bloeiende plant is niet moeilijk te herkennen aangezien de gele bloemen de allereerste zijn die in de lente bovenaan de slotwal staan te pronken. De hoefijzervormige bladeren komen pas als de bloem is uitgebloeid. Van de bladeren wordt thee getrokken die zeer geschikt is tegen longaandoeningen waarbij slijm in de luchtwegen vastzit. De naam van de plant is waarschijnlijk een verbastering van 'hoestblad'. Ook het sap van de verse plant, met honing vermengd, vormt een uitstekende voorjaarsdrank voor mensen met een hoestje. Tenslotte worden de gedroogde bladeren gebruikt als substituuat voor pijptabak en geven ze een aromatische rook die de luchtwegen kalmeert.

Harig wilgeroosje (Epilobium hirsutum L.) (fig. 8), ook een algemene moerasplant in onze gewesten, groeit hier ook. De plant heeft geen geneeskundige eigenschappen maar werd vroeger door onze eerbiedwaardige voorouders vereerd als een plant met zeer sterke magische krachten. Het werd in schuren en huizen opgehangen tegen blikseminslag en beschouwd als een sterk afweermiddel tegen geesten en giftige dieren. In Friesland werd de plant zelfs "heksenbloem" genoemd. De bladeren van de plant bevatten een samentrekkende stof en kunnen dus gebruikt worden om het bloeden van snijwonden te stelpen, b.v. bij wandelaars die afgeleid door het kruiden kijken, over een boomwortel struikelen en met hun neus op het grindpad terecht komen.

Tenslotte nog iets over de giftige kruiden die hier in de moerassige zone worden aangetroffen. Het zijn de gele lis (Iris pseudacoris L.) (fig. 9) en het bitterzoet (Solanum dulcamara L.) (fig. 10). Vooral de wortelstok van de gele lis bevat een zeer scherp, giftig sap dat vroeger in de

Fig. 7 : Klein hoefblad (*Tussilago farfara* L.). Composietenfamilie. Gele bloemen. Dijken, ruigten, pas omgewerkte kleigrond enz. Algemeen. Bloeitijd : februari-april.

Fig. 8 : Harig wilgeroosje (Epilobium hirsutum L.). Teunis-
bloemfamilie. Bloemen rozerood. Langs waterkanten.
Algemeen. Bloeitijd : juni-september.

Fig. 9 : Gele lis (*Iris pseudacoris* L.). Leliefamilie. Bloemen geel. Waterkanten en moerassen. Algemeen. Bloeitijd : mei-juni.

Fig. 10 : Bitterzoet (Solanum dulcamara L.) Nachtschadefamilie. Slingerplant. Bloemen paars, zelden wit. Op vochtige plaatsen. Algemeen. Bloeitijd : juni-augustus.

volksgeneeskunde werd gebruikt als braak- en laxeermiddel. Het innemen van grote hoeveelheden heeft bewustzijnsvertoebelingen en hartaandoeningen tot gevolg, maar aangezien het goedje zo slecht smaakt is er weinig kans dat iemand per ongeluk veel ervan naar binnen zou slikken. Gevaarlijker, meer bepaald voor kinderen, is het bitterzoet. De naam is afkomstig van de stengel die eerst bitter en daarna zoet smaakt. Deze houtachtige slingerplant met purperen bloemen vormt zeer aantrekkelijke rode bessen. Deze stengel is licht giftig en heeft in vele streken de bijnaam van 'wild zoethout' of 'réglisse sauvage' bij onze zuiderburen. De bessen zijn echter sterk giftig door de aanwezigheid van een hoge concentratie aan solanine, een alkaloïde waarvan de inname hevige duizelingen, diarree, braken en zwellingen tot gevolg heeft. Bij 'grote hoeveelden' werkt de stof in op het ruggemerg zodat verlamming van de ademspieren en uiteindelijk de dood optreden. Tien bessen zijn voldoende om vergiftigingsverschijnselen bij kleine kinderen op te wekken. In verdunde hoeveelheden wordt bitterzoet gebruikt in de homeopathie tegen diarree, ontstekingen van slijmvliezen en reumatische pijnen. Ook in de volksgeneeskunde heeft de houtige stengel, en niet de bessen, zeer veel toepassingen (bloedzuiverend, tegen verkoudheid, jicht, asthma enz.) en zelfs tegen syphilis en andere venerische ziekten. In het volksgeloof werd de plant zoals vele andere kruiden als een anti-betoveringsmiddel beschouwd en daarom in huis opgehangen of door de wieg van een pasgeborene gevlochten. Zij werd ook als één van de vele ingrediënten beschouwd om een goede straffe liefdesdrank mee te bereiden. Tenslotte dient vermeld voor de vlijtige natuurknutselaars dat men uit de bessen zeer mooie groene en violette kleurstoffen kan trekken.

Met hetgeen er rond en op de kasteelwal en het voorplein groeit kan men dus vele wegen uit en naargelang van de stemming waarin men verkeert kan men met de kruiden een verfrissend aperitiefje maken, de hond van de buurman vergiftigen of zijn sokken paars kleuren. Het beste natuurlijk is alles te laten staan, dan kunnen anderen ook iets opsteken van deze eenvoudige planten.

In een volgende aflevering gaan we verder in op de planten van de drogere gronden en de bermen.

Tekst : Doctor Dirk Van Damme
Tekeningen : Marcel Bruineel.

TOEKOMSTPERSPECTIEVEN VAN HET SLOT

Naar aanleiding van de gift van 2.500.000 fr. (dienende voor de restauratie) van de Koning Boudewijnstichting en de Nationale Loterij, werd op 14 mei 11. een persconferentie gehouden in de ridderzaal.

Onderstaand geven wij de inhoud van de bij die gelegenheid gehouden toespraken weer :

KONINKLIJKE VERENIGING DER HISTORISCHE WOONSTEDEN VAN BELGIE VERENIGING ZONDER WINSTBEJAG

Dames en heren,

In naam van prins Alexandre de Merode en van de beheerraad van de Koninklijke Vereniging der Historische Woonsteden van België, heet ik U van harte welkom in het kasteel van Laarne. Ik houd eraan U het overlijden mede te delen van de heer Claude Dallemagne. Deze vrijgeveige schenker van de zilvercollectie verliet ons in februari van dit jaar.

We zijn vandaag bijeengekomen ingevolge een bijzondere gebeurtenis die ons vervult met vreugde.

Onze vereniging strijdt sinds jaren, zoals U weet, voor het onderhoud en de restauratie van het kasteel. Zonder de hulp van derden ware zulks onmogelijk geweest. Wij danken hier dan ook graag de Dienst voor Monumenten en Landschapszorg, hier vertegenwoordigd door dhr. Goedleven die ons steeds zeer behulpzaam is geweest. Zo ook in deze gemeente, de bevolking die onder de stuwende kracht van de Vrienden van het Kasteel van Laarne, een nieuw elan gaf aan deze historische woning.

Het woongedeelte, waar zich de zilvercollectie, de wandtapijten en de meubelen bevinden, verkeert in tamelijk goede staat. Hetingangskasteeltje daarentegen dat het belangrijkste deel van het kasteel is, werd in de vorige restauratiecampagne niet

opgenomen. Wij hebben dan ook enige tijd geleden hiervoor een restauratiedossier bij de bevoegde instanties ingediend. Een nieuw, aangepast dossier werd dit jaar heringediend. Dit dossier, neergelegd bij de heer Van den Bossche, wacht thans op de goedkeuring van het ATD en van de Dienst voor Monumenten en Landschapszorg en wij hopen op een spoedige afhandeling.

Wij moeten erkennen dat wij aanvankelijk enigzins met vrees het ogenblik van de goedkeuring tegemoet zagen, daar wij niet over de nodige fondsen beschikten om de nochtans dringende en noodzakelijke restauratiewerkzaamheden aan te vatten. Het deel dat de Staat en de Provincie ten hunne laste nemen betekent een grote tegemoetkoming, doch het door ons in te brengen deel bleef, in absolute cijfers, enorm. Het is op dat ogenblik dat de Koning Boudewijnstichting ons ter hulp snelde. Het was op aanraden van de Heer Michel Didischeim, Voorzitter van deze Stichting dat wij bij zijn diensten een dossier aanhangig hadden gemaakt. Ik meen dat het onnodig is de werking van de Koning Boudewijnstichting te belichten. De publicatie van het Witboek van het Cultureel Onroerend Erfgoed, dat de klemtoon legde op alle leemten in de bestaande wetgeving met betrekking tot de bescherming van het architecturaal patrimonium en haar ontelbare tussenkomsten en activiteiten welke met grote energie werden doorgevoerd hebben in grote bijgedragen tot de instandhouding van vele historische getuigenissen.

Ik houd er aan het dynamisme en de strijdbaarheid van de medewerkers van deze Stichting, waaronder Mevrouw Draye die verantwoordelijk was voor het dossier van Laarne, te loven en te onderstrepen.

Ons door de Koning Boudewijnstichting behandelde dossier kreeg een gunstig advies en dank zij de medewerking van de Nationale Loterij kregen wij een prachtige gift in de vorm van een subsidie van 2 miljoen frank en half voor de restauratie van bedoeld ingangskasteeltje.

Deze daad van mecenaat vervult ons met optimisme en laat ons toe de restauratie aan te vangen en wellicht met goed gevolg te voleindigen.

Ik zou U dan ook willen vragen de nationale Loterij en de Koning Boudewijnstichting en haar vertegenwoordigster op handgeklap te onthalen als uiting van onze dankbaarheid.

Philippe van der Plancke, Lid van de
beheerraad der Koninklijke Vereniging
der Historische Woonsteden van België.

KONING BOUDEWIJNSTICHTING

HET PROGRAMMA BOUWKUNDIG ERFGOED

Sinds 1983 werkt de Koning Boudewijnstichting, met de steun van de Nationale Loterij, aan de uitbouw van een programma rond het behoud en de herwaardering van ons bouwkundig erfgoed.

Dit programma heeft een dubbel doel : enerzijds wil het een concrete bijdrage leveren tot de restauratie van een aantal waardevolle gebouwen, die dan tevens als voorbeeld kunnen dienen. Anderzijds wil de Stichting binnen dit programma zo veel mogelijk mensen betrekken bij, en sensibiliseren voor de problemen van het patrimonium.

Zo zegde de Koning Boudewijnstichting gedurende de voorbije jaren haar organisatorische en financiële steun toe aan een vijftiental grotere restauratieprojecten.

Voor de provincie Oost-Vlaanderen werd in het verleden een restauratievoorstel goedgekeurd betreffende het Vleeshuis van Oudenaarde dat zal ingericht worden als Openbare Bibliotheek. Ook de restauratie van de Theaterzaal van het Gentse Feestlokaal van Vooruit, werd vorig jaar met de steun van de Koning Boudewijnstichting en de Nationale Loterij tot een goed einde gebracht.

Ten slotte werd meer recent een financiële steun van 2,5 miljoen toegezegd aan de Koninklijke Vereniging der Historische Woonsteden van België. Deze beperkte bijdrage aan de restauratie van het Kasteel van Laarne zal meer bepaald worden aangewend voor werken aan de ingangspoort en aan het huis nr. 1. De ingangspoort is het oudste gedeelte van het Kasteel van Laarne en zal na restauratie terug toegankelijk worden voor het publiek. Er zal nuttig gebruik kunnen van gemaakt worden als archief- en studieruimte. Het kleine paviljoen "huis nr. 1" gelegen bij de ingang van het plein, is eveneens aan restauratie toe. Alhoewel nog niet vaststaat welke bestemming het huis later zal krijgen, kan het alleszins een schakel vormen tussen kasteel en dorp. Elders in deze persmap vindt U meer gegevens betreffende de restauratieplannen van de Koninklijke Vereniging der Historische Woonsteden van België.

Voor wat de sensibilisering betreft, worden tijdens de zomermaanden 1986, nu reeds voor de derde maal "monumententochten" ingericht. De twee voorbije jaren maakten telkens 500 à 1000

geïnteresseerden per wandelzoektocht, kennis met een vaak tot dan onbekend stuk patrimonium en zijn omgeving.

Naast het ruime publiek, werden ook de talloze verenigingen aangesproken die zich overal in Vlaanderen actief inzetten voor het behoud en de herwaardering van het lokale bouwkundig erfgoed. In het kader van de campagne "Verenigingen zetten zich in voor Monumenten" worden momenteel werken uitgevoerd aan 27 kleinere monumenten, zoals kapellen, historisch straatmeubilair, industriële gebouwen...

Tenslotte wil de Koning Boudewijnstichting ook een extra oproep richten tot de jeugd : de toekomstige beschermers van ons erfgoed. Hiertoe doet zij een beroep op de pas opgerichte Vereniging "Jeugd en Cultureel Erfgoed". Deze Vereniging zal van juli tot september 1986, in samenwerking met de Koning Boudewijnstichting, een aantal restauratiewerkkampen jongeren organiseren. Deze kampen hebben plaats rond de Oude Waterburcht te Millen-Riemst en de Kartonfabriek Winderickx te Alsemberg, twee gebouwen waarvan de Stichting de restauratie steunt.

Anemie Draye

TOEKOMSTPERSPECTIEVEN VAN HET SLOT

Iedereen weet hoe moeilijk het is een historisch gebouw, zoals het slot van Laarne, van de ondergang te redden, te onderhouden en weer leefbaar te maken ; iedereen is er zich van bewust dat de zware onderhoudskosten van elke historische woning (wier grootte het gemiddelde der actuele huizen doorgaans overtreft) een bedreiging vormen voor haar voortbestaan.

De fiskale en para-fiskale druk en de gestegen loonkosten stellen menige bezitter ervan voor een schier onmogelijke taak. Gelukkig heeft de wetgever zulks nog net op tijd onderkend en werd een - vooralsnog geplafonneerde - fiskale aftrekbaarheid ingevoerd.

Door de sensibiliseringscampagnes van de laatste jaren van ondermeer de Koning Boudewijnstichting (wij denken hierbij aan haar in 1981 gepubliceerde "Witboek van het Cultureel onroerend erfgoed") en van de vele organisaties, waaronder de Koninklijke Vereniging der Historische Woonsteden van België, deed zich ook bij de bevolking een mentaliteitsverandering voor :

waar aanvankelijk met de bezitters van een historische woning een sociale kloof werd verondersteld, zien wij nu dat zij thans met de erkenning die hen toekomt, beschouwd worden - en terecht als de efficiëntste en meest bezielde, onbezoldigde conservators van het bouwkundig erfgoed.

Zulks vertaalde zich her en der door de grote bloei van de spontaan ontstane vriendenkringen van kastelen.

Ook Laarne kan zich verheugen in zulk een vriendenkring en is gelukkig steeds op hen een beroep te kunnen doen. Onder hun stuwende kracht werden bijvoorbeeld dit jaar belangrijke verfraaiingswerkzaamheden uitgevoerd binnenin het slot, en nog vele verwezenlijkingen liggen in het verschiet. Ook aan deze vrienden van het cultureel patrimonium een woord van dank !

Door een gelukkig toeval werden kortgeleden - dus net voor de restauratie zou aanvangen - in, rond en onder hetingangskasteeltje archeologische opgravingen verricht. Hierdoor kwam ondermeer aan het licht dat de oorsprong van het slot van Laarne niet in de XIVe eeuw dient gesitueerd te worden zoals tot nogtoe werd aangenomen, doch dat vóór het huidige kasteel er mogelijk een motte-kasteel heeft gestaan.

Op de vooravond van de XXIe eeuw kan een historische woning zich niet meer zelfgenoegzaam isoleren van wat zich buiten haar muren afspeelt. De sociale en politieke mutaties in onze samenleving zouden zulks ten strengste sanctioneren. Rondom het slot van Laarne groeide dan ook met de dag de aspiratie een trefpunt te worden voor gans de gemeente en voor gans het voormalig graafschap.

Na de restauratie zal ook hetingangskasteeltje voor het publiek worden opengesteld. Voor de Vrienden van het Slot van Laarne is ook hier weeral een taak weggelegd, met name dit gebouw in te richten als tentoonstellingsruimte over het kasteel en de gemeente Laarne. Oude foto's, kaarten, plackaten en tracaten van het voormalige graafschap en de vele gezegelde documenten met betrekking tot de heerlijkheid en de parochie Laarne zullen er aan de bezoekers worden voorgesteld.

Er zal ook een bibliotheek worden ingericht met geschriften, publicaties en boeken over het slot en de kunstschaten die het herbergt. Hiermee komen wij dan tot het paviljoen aan de hoofdingang waarvoor de mogelijkheid werd geopperd alsdat daarin de gemeentelijke bibliotheek zou worden ondergebracht. Thans blijkt echter dat de oppervlakte ervan niet voldoet aan de van overheidswege gestelde normen. De mogelijkheid wordt onderzocht

dit vooralsnog te gebruiken als heemkundig museum. Wij doen dan ook bij deze andermaal een oproep aan iedereen, binnen en buiten de gemeentegrenzen de bibliotheek en het heemkundig museum te begiftigen met boeken, oude foto's, affiches, en gebruiksvoorwerpen.

De problemen zijn gesteld, de voorstellen geformuleerd. Dank zij de medewerking van U allen en niet in het minst van deze van de pers, hebben wij naar het ons voorkomt, alle kans op slagen.

Paul de Pessemier
Lid van de beheerraad der
Koninklijke Vereniging der
Historische Woonsteden van België.

WERKING VAN DE KONING BOUDEWIJNSTICHTING IN OOST-VLAANDEREN

De Koning Boudewijnstichting werd opgericht in 1976 ter gelegenheid van de vijftiende verjaardag van de troonsbestijging van Koning Boudewijn. Hoewel noch liefdadigheidsinstelling, noch studiecentrum, zet de Stichting zich in en zegt haar daadwerkelijke steun toe aan elk initiatief dat de verbetering van de leefomstandigheden van de Belgische bevolking beoogt, rekening houdende met zowel de economische, sociale, wetenschappelijke en culturele factoren die de evolutie van het land in de komende jaren zullen beïnvloeden.

Samengesteld uit een kern van personen die volledig ten dienste staan van het publiek, daarbij geholpen door een groot aantal vrijwilligers, formuleert de Stichting voorstellen en biedt zij haar steun aan bij de revalorisatie van een groot aantal projecten in diverse domeinen. Het sociaal welzijn, de strijd tegen de verpaupering, raadgevingen aan families die gebukt gaan onder een schuldenlast, vormen één luik van haar actie. De vrijwaring van het leefmilieu en de verbetering van de kwaliteit van het leven in het algemeen zijn twee andere onderdelen. Een gedeelte der inspanningen der Stichting is toegespitst op de integratie van niet-Belgen en aan de voorbereiding van de jeugd op het beroepsleven. Het geheel dezer inspanningen poogt potentiële partners dichter bij elkaar te brengen of een onderlinge, oprechte solidariteit te ontwikkelen door de ontmoeting van de betrokkenen te bewerkstelligen en door het publiceren van informatie. Het luik dat ons in deze het meest aanbelangt is de bescherming van het bouwkundig erfgoed. Mede dankzij de medewerking van de Nationale Loterij werd de Koning Boudewijnstichting in de mogelijkheid gesteld initiatieven, die uitgaan van groepen of verenigingen ijverend voor het behoud of de restauratie van een bouwwerk dat behoort tot het nationaal patrimonium, geldelijk te steunen. Het weze duidelijk dat de Koning Boudewijnstichting geenszins beoogt zich in de plaats te stellen van de overheid, doch het gedeelte subsidieert dat de betrokkenen uit eigen middelen dienen te betalen ; eigen middelen die veelal niet voorhanden zijn.

De Stichting hoopt op die manier het verantwoordelijkheidsgevoel van het grote publiek te kunnen aanwakkeren en tevens het groot belang van ons bouwkundig patrimonium voor de kwaliteit van het leven te benadrukken.

De dossiers tot restauratie, ingediend bij de Stichting, dienen betrekking te hebben op een gebouw waarvan de restauratie van

belang is voor heel de plaatselijke gemeenschap en voor de leef-omgeving.

In de onmogelijkheid het geheel der nationale activiteiten van de Stichting op het gebied van het bouwkundig erfgoed hier te belichten, zullen wij ons beperken tot de realisaties van de laatste drie jaar in onze provincie.

Het weze ons veroorloofd vooraf het belang te onderstrepen van het in 1981 gepubliceerde Witboek ; Witboek dat de aandacht van het grote publiek op de wettelijke schikkingen en voorzieningen vestigde en tevens een balans opstelde van de geldende classeringsnormen en beschikkingen.

In 1984 steunde de Koning Boudewijnstichting - daarin geholpen door de Nationale Loterij - diverse restauratiedossiers. Voor wat Oost-Vlaanderen betreft is er de restauratie en transformatie in de openbare bibliotheek van het Oudenaardse "Vleeshuis". Ook in 1985 bewees de Stichting door haar hulp bij de werkzaamheden aan de Gentse theaterzaal der "Vooruit", voorrang te geven aan projecten met een uitgesproken culturele waarde die gans de gemeenschap ten goede komen.

Dit jaar is het in onze regio weerhouden project de restauratie van het oud ingangskasteeltje van het slot van Laarne dat na de werkzaamheden zal worden opengesteld voor het publiek.

Telkenjare gaat zulk een heringebruikname gepaard met de uitgave van een wandelgids met routes rondom het betrokken gebouw. Zo werden in de jongste drie jaren een serie wandelkaarten gerealiseerd. Elk jaar richt de Stichting eveneens een daguitstap in, in de omgeving van het gerestaureerde goed teneinde dit te promoveren en tevens als stimulans voor potentiële gelijkaardige projecten.

Sinds dit jaar steunt de Koning Boudewijnstichting eveneens een aantal kleinere projecten van meer lokaal belang. In onze provincie hebben deze betrekking op :

- Een waterpomp te Dendermonde ;
- De fontein met drinkbaar water in de stad Gent ;
- Het kasteel Pélichy te Gentbrugge ;
- De waterpomp te Lokeren ;
- De windmolen te Mater (Oudenaarde) ;
- De Kruisweg te Wortegem (Oudenaarde).

In tegenstelling met de eerst genoemde "grote projecten" wordt het accent hier gelegd op de initiatieven die uitgaan van lokale groepen die begaan zijn met de veelal vergeten en verwaarloosde stille getuigen uit het verleden : kapellen, schandpalen, pompen, Kruiswegen...

Deze restauraties maken het ons mogelijk onze kijk op het locale erfgoed te verruimen. De Stichting beschikt evenwel niet over de materiële mogelijkheid, noch over de infrastructuur om dit type van monumenten te repertoriëren en steunt zich dan ook hiervoor op de goede wil en samenwerking van en met de plaatselijke verenigingen. Zij moedigt de lokale bevolking aan tot bewustwording van de waarde van het leefmilieu en spoort haar aan alle desbetreffende documentatie te verzamelen. De Stichting hoopt tevens dat de uitbouw van geschiedkundige en heemkundige verenigingen zal resulteren in het fotografisch inventariseren.

De hulp verleent bij de restauratie van het kasteel van Laarne, moet toelaten dit gebouw aan te wenden als culturele ontmoetingsplaats voor de bewoners van Laarne en belicht het dynamisme van de Stichting en van haar Afgevaardigde-beheerder, baron Michel Didisheim die wij daarom feliciteren.

Grote dank zijn wij eveneens verschuldigd aan mevrouw Anemie Draye die instond voor de behandeling van het dossier van Laarne. Door haar bekwaamheid, efficiëntie en oprechte betrokkenheid blijft het kasteel één der historische parels in de komende tijden.

Bruno FORNARI

Voor inlichtingen : Koning Boudewijnstichting
Brederodestraat 21
1000 Brussel
tel. 02/511.18.40

RUNDVEEPEST IN LAARNE

1769-1786

HET ONTSTAAN.

De rundveepest ontstaat in Oost-Europa, meer bepaald in Hongarije. Grote kudde vee, die rondtrekkende legerkorpsen meevoeren als bevoorradings zijn door onvoldoende voeding, slechte weeromstandigheden en verzwakking een gemakkelijke prooi van allerlei ziektes.

Tijdens de Oostenrijkse Successie (1740) verspreidt de rundveepest zich vanuit Hongarije over Zuid-Duitsland en Italië. Wegens de talrijke krijgsvaarringen kent deze rundveepest een groot verspreidingsgebied in Europa.

DE VERSPREIDING.

De rundveepest kent in 1769 haar verspreiding in Vlaanderen door verkoop van besmette dieren op de markt van Dendermonde. De verspreiding neemt alarmerende verhoudingen aan en gedurende 6 à 7 jaar wordt Vlaanderen geteisterd door deze kwaal, die daarna langzaam verdwijnt. In de tachtiger jaren van de achttiende eeuw is er een heropflakking doch zonder ernstige gevolgen.

DE BESMETTING.

Het virus van de rundveepest handhaaft zich vrij lang bij lage temperatuur, door hitte wordt het snel gedood.

Het werkt vooral in op de slijmvliezen van muil, neus en genitaliën en via een kortstondig verblijf in het bloed verplaatst het zich naar de weefsels. Vooral spijsverterings- en ademhalingsorganen hebben het erg te verduren.

Het verspreidt zich langs de faeces, urine, bloed, neus en mondvocht.

Besmetting door het virus is ook mogelijk langs hooi en stro en zelfs door rechtstreekse aanraking. Genezen dieren kunnen virusdragers blijven.

Bij besmette dieren treedt droefgeestigheid op en de eetlust verdwijnt. Ze worden onrustig, hebben hoge koorts, knarsen op de kiezen en houden op met herkauwen.

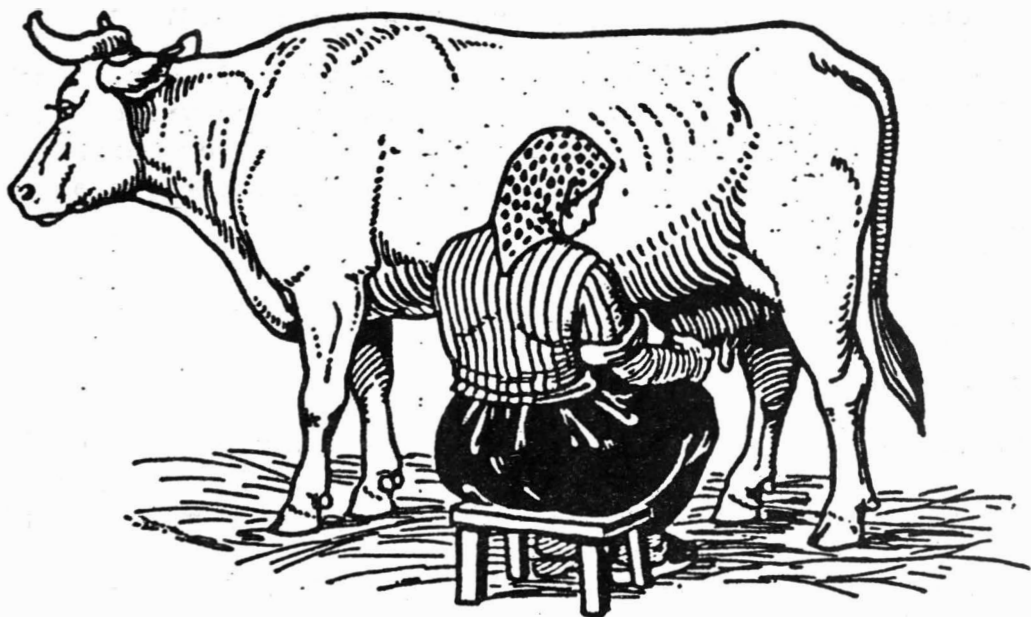
In het begin is er een moeilijke afgang die dan gevolgd wordt door een bloedige en waterige diarree. Het neusvocht stinkt en is etterig. Rond de negende dag vermindert de koorts en gewoon-

lijk volgt de dood snel, soms binnen het etmaal. (1)

IN LAARNE.

In de parochierekeningen van Laarne zijn enkele gegevens omtrent de rundveepest te vinden.

Een eerste vermelding lezen wij in 1770. Joannes de Veerman, kapitein van de parochie dient zijn onkostennota in verband met de rundveepest voor de jaren 1769-70 in. (2)

De kapitein van de parochie dient volgende maatregelen te doen toepassen :

- de besmette dieren te verwijderen en doodslaan (bloed geeft besmettingsgevaar),
- de hoeve in quarantaine plaatsen,
- kadavers en mest diep begraven,
- hooi en stro van de besmette stallen verbranden,

(1) R. De Herdt, *Bijdragen tot de geschiedenis van de veeteelt in Vlaanderen, inzonderheid tot de geschiedenis van de rundveepest, 1769-1785*. Oostvlaams Verbond van de kringen voor geschiedenis. Gent, 1970, pp. 1-8.

(2) R.A.G. Baronie van Laarne nr. 152 : " ... Joannes de Veerman capitain deser prochie diversche diensten ronde bij dagh en nacht ... ter causen van sieckte onder het hoornvee ... ".

- verzorgers dienen zich met azijn te wassen,
- herders en koewachters dienen hun klederen te beroken,
- kontakt tussen de bewoners van besmette en niet besmette dorpen verhinderen. (3)

Om de herkomst van eventueel besmette dieren te kunnen opsporen wordt het hoornvee gebrandmerkt. Als merkteken gelden de eerste en de laatste letter van de dorpsnaam, in dit geval L.E. van Laerne. (4) (5)

Van 1772 tot 1776 dient de griffier van Laerne getrouw zijn onkostennota in verband met de rundveepest in. (6)

In de jaren 1777 en 1778 geeft Laerne geen "denombrement" op. Het hoofdcollege van het Land van Dendermonde vraagt uitleg. Baljuw, burgemeester en schepenen geven als verklaring : "Men heeft gehoord dat de ziekte onder het vee tot stilstand is gebracht en opgehouden is." (7)

Vanaf 1779 zijn er opnieuw tellingen.

(3) R. De Herdt, *opus citatum*, p. 16.

(4) R. De Herdt, *op. cit.*, p. 24.

(5) R.A.G. B.v.L. nr. 152 : "Item heeft den rendant noch betaelt aen de weduwe van Pieter Geursouille de somme van 0 : 10 : 6 over het maecken van een ijser met de letters van de prochie daarop, om de hoornbeesten te branden geurende de sieckte onder de selve ingevolge haere majesteijts placcaet ende geopmitteert te betaelen ende in voorgaende rekeninghen te brenghen ...".

(6) R.A.G. B.v.L. nrs. 154 t/m 158. Uit nr. 156 : "... betaelt aen den greffier ... over het onderhauvt ende devoiren van het denombrement van het hoornvee conforme den 11e article van het edict van de majesteijt van den 6e oust 1772 den tijdt van een jaar over den nombre van negenhondert hoornbeesten te weten sedert den 4e juni 1773 tot en met 4e juni 1774 ten advenante van ses guldens ider hondert beesten ...".

(7) R.A.G. B.v.L. nr. 160 : "... denombrement niet en is voltrocken geweest omdat men hoorde dat de sieckte niet voorts en gonck ende t'eenemael gecesseert was ...".

In 1785 koopt de parochie nog lijnwaaddoek om de runderen te beschermen. De stof wordt niet benut en met verlies doorverkocht aan de leverancier, de echtgenote van baljuw J.F. Bauwens, die een stoffenwinkel uitbaat. (8)

De parochierekening van 1786 vermeldt voor een laatste maal een onkostennota in verband met de veetelling. (9)

BESLUIT.

Laarne behoort tot de parochies die het minst onder de rundveepest hebben geleden. In de parochierekeningen vinden wij slechts de opgelegde onkosten en er is geen vermelding gemaakt van effectieve besmetting. (10)

Erik L. Schepens

(8) R.A.G. B.v.L. nr. 169 : "... betaelt aen jouffrouw dhuysvrauwe van d'heer J.F. Bauwens bailliu ... levering lijnwaet tot het maecken van cleederen om te dienen in de voorseijde sieckte der hoornbeesten ende mits de selve niet en sijn gebruyckt geweest, sijn die vercoght over verlies daer opgedaen 0 : 18 : 1 : 6".

(9) R.A.G. B.v.L. nr. 170 : "... denombrement der hoornbeesten ordonantie par misive gedateert 18.01.1786 uit Schellebelle ...".

(10) R. De Herdt, op. cit., bijgevoegd vouwblad "Frekwentie van de veepest in Vlaanderen (1769-1776)."

BOEKBESPREKING : LANGS SCHELDE EN DURME

De gewestelijke VVV SCHELDE-DURME verenigt de gemeenten Berlare, Destelbergen, Hamme, Laarne, Lochristi, Lokeren, Moerbeke, Wachtebeke, Wetteren, Wichelen en Zele en stelt zich tot doel het toerisme tussen Schelde en Durme te promoveren in nauwe samenwerking met de betrokken gemeentebesturen en de Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen.

Het jongste initiatief van deze vereniging is de uitgifte van een boek dat het Schelde- en Durmegebied zowel toeristisch als heemkundig belicht. Plaatselijke heemkundigen werden aangezocht om de gegevens over de gemeenten te verzamelen en in een vlotte tekst te gieten.

Het werk is uniek omdat het door liefst 15 auteurs werd samengesteld waarin elk van de elf gemeenten of vijftientig deelgemeenten aan bod komen. Wat stijl en inhoud betreft is men er ingeslaagd het werk van deze mensen als een vloeiend geheel aan de lezer voor te stellen. Speciale accenten werden gelegd op verschillende grote aantrekkingspolen als de recreatiemogelijkheden, het bouwkundig erfgoed enz. Per deelgemeente werden de specifieke heemkundige en toeristische wetenswaardigheden belicht.

Het boek richt zich vooral tot de toerist die beter geïnformeerd wenst te zijn over de 25 deelgemeenten van Schelde- en Durmestreek. Een prettig kijkboek dat velen graag als geschenk zullen ontvangen maar evenzeer een inhoudelijk interessant boekwerk voor heemkundigen ; een aanwinst voor hun eigen bibliotheek.

Het werk omvat 160 blz. en is verlucht met evenveel prachtige foto's. Voor de prijs moet je het alvast niet laten : 295,- fr. Het boek is in het Kasteel van Laarne te koop.

Jan Van den Broecke.

JEF CRICK

Reeds geruime tijd sluimert de idee bij het bestuur het boek De Ridder van het Slot van Laarne door Jef Crick opnieuw te publiceren. Uiteindelijk werd beslist het werk in afleveringen op te nemen in ons tijdschrift.

Vooraleer we aan het werk zelf toe zijn eerst even nagaan wie Jef Crick was en hoe dat boek eigenlijk tot stand kwam. Het ligt niet in de bedoeling een omstandige beschrijving van zijn leven en werk te brengen. Vooral de elementen die verband houden met de productie van De Ridder van het Slot van Laarne weerhouden onze belangstelling.

Jef Crick werd geboren te Aalst op 23 oktober 1890. Zijn humaniorastudies doet hij te Aalst bij de paters Jezuiten. Vrij vlug kwam zijn letterkundige aanleg tot uiting : op 16 jarige leeftijd schreef hij een dichtbundeltje, "Rouwkransje" gewijd aan de nagedachtenis van een overleden schoolmakker.

Na zijn humaniorastudies volgde hij nog een tijdlang een private kunstopleiding en vervolgens werd hij sekretaris bij - de Vlaamsvoelende - baron L. de Bethune op het kasteel van Overhamme bij Aalst. Tijdens die periode schreef hij ambts-halve politiek gerichte krantenartikels en tijdens zijn vrije tijd werkte hij mee aan allerhande periodieken als Jong Diets-land, Dietse Warande en Belfort en Nieuw Leven, en stichtte in 1913 zelf het tijdschrift Excelsior (1). Jef Crick was toen vooral actief als dichter.

Hij huwde in 1917 met Elza Calmeyn (2). Na enkele jaren verblijf te Aalst vestigde hij zich te Brussel waar zijn journalistieke loopbaan in 1919 begon bij de Standaard en het weekblad Ons Volk Waakt. In 1923 woonde hij in het Slot van Laarne en dit tot 1927. Dan vestigt hij zich te St-Amandsberg waar hij in 1965 overlijdt.

Na zijn Laarnse periode legde hij een onverzwakte aktiviteit aan de dag op stuk van literaire, scenische, muzikale en plas-

(1) *Excelsior* - Maandblad met artistieke en literaire bijdragen. Het eerste nummer verscheen in 1913. - In het totaal verschenen 9 afleveringen.

(2) *Dochter van de Brugse tekenaar en etser Karel Calmeyn.*

tische kunsten : als literator schreef hij essays, verzen, romans, toneelwerken, kritieken. Niet zonder reden schreef het dagblad Het Volk : "met hem is een stuk Vlaamse kunsthistorie afgestorven.

Jef Crick had veel belangstelling voor de Spaanse overheersing van onze gewesten. Van de strijd tussen de Nederlanden en Spanje vinden wij talrijke elementen terug in zijn Rubensroman (3) en in de Ridder van het Slot van Laarne. In die periode spelen zich ook de heksenprocessen af.

De Ridder van het Slot van Laarne verscheen eerst in wekelijkse afleveringen samen met zijn kunstalbum. Het jaar daarop (1934) verscheen het werk in boekvorm met illustraties van bekende kunstenaars als Victor Stuyvaert, Karel Doudelet, Herman Verbaere, Berten Schepens, Gerard Hermans, Armand Heins e.a.

Later werd de roman in verkorte vorm gepubliceerd onder de naam Monica en uit die roman distilleerde hij een opera waarvan de partituur gecomponeerd werd door Lode van Dessel en die in 1956 door de Koninklijke Gentse Opera gecreëerd werd. Tenslotte kreeg het typisch slotdecor van Laarne een nog bredere uitstraling toen Jef Crick de beeldbuis als medium kreeg voor het TV-spel Monica dat in 1958 op antenne ging.

De schrijver heeft zich eigenlijk in de Spaanse periode ingeleefd. Toen hij zich in november 1923 in het Slot van Laarne vestigde ondertekende hij volgend huurcontract :

"De ondergetekende, Theophiel Heirman, bewaker van het Kasteel van Laarne, handelende in naam en als zich sterk en machtig makende over Mijnheer Graaf Robert Christyn de Ribeaucourt, grondeigenaar te Brussel, verklaart bij deze te verhuren aan Mr. J. Crick, alhier tegenwoordig en mede ondertekenend en aanvaardende, drie plaatsen binnen het kasteel, genaamd de Begijnenkamer, de Gravenkamer en de Knechtenkamer".

Over zijn verblijf in het Slot van Laarne laten we Jef Crick zelf aan het woord :

"Deze drie plaatsen bevonden zich op de bovenverdieping van een vleugel waarvan de Begijnenkamer, rechts, bekroond was met een hoog dak en een spits torentje. De vier ramen van de Gravenkamer (twee ervan werden sinds vele jaren dichtgemetseld) keken enerzijds uit op de meestal mosgroene walvijver, waarachter zich de landouwen uitstrekten ; anderzijds op het

(3) "Rubens, een roman van een leven" 1943.

binnenplein of binnenkoer, geflankeerd door twee eeuwenoude stoere torens. Achteraf zijn wij ook nog gaan huizen op de benedenverdieping palend aan de kapel. Men trad er binnen via een kleine gang, verlicht door twee inspringende kruisramen met stenen zitbanken, en waar ook een schelpvormig wasbekken in de dikke wand was gebouwd". (4)

Van restaureren was er toen natuurlijk geen sprake. De thans mooi gerestaureerde zaal, links, wanneer men het slot binnentreedt, deed dienst als een reusachtige schuur, waar men 's winters duchtig dorste.

Doch, laten wij het probleem der heksen aansnijden :

"Het was wijlen de brave pachter Casimir De Brauwer, die met zijn drie struise zonen en dochter het linkerhuisje op het voorhof van de burcht bewoonde die er het eerst onze aandacht op vestigde toen wij op Allerzielenavond "ons" kasteel gingen betrekken.

- Komt meneer hier werkelijk wonen en slapen ? vroeg hij, terwijl hij ons met zijn lantaarn over de stenen brug naar het slot leidde.
- Is het dan zo gevaarlijk hier te vernachten, Casimir ?
- 't Spookt hier zeggen de mensen.
- Toverheksen ?
- Jawel bevestigde de pachter heel ernstig terwijl de voorhistorische sleutel in het enorme slot knarst, en de zware met ijzeren banden beslagen poort ons in het rijk van mysterie en tover binnenliet.

Doorheen de vestibule, waar nog alom de ramen met planken en beschotten waren benageld, schreden wij voort als in een onwezenlijke chaos van schaduwen en geluiden (het voorspel van iets waarmee wij vier jaar lang zouden vertrouwd zijn), en bereikten het binnenhof.

Op de linkertoren ontplooidde zojuist een grote uil, in het geelachtig licht van een schuchter rijzende maan, zijn zwarte wieken, en vloog met een scherp snijdend krassen weg. Deze muziek van uilengekras, die onze intrede in Laarne's slot begroette, zou er voortaan onze nachten harmoniseren, met daarbij, 's zomers, een symfonie van puitengekwaak. Spoedig zou-

(4) Deze zaal wordt thans zaal Jef Crick genoemd. De muur tussen de gang en de zaal is verdwenen.

den wij ervaren wanneer een windhoos over de vlakten raasde en met een vervaarlijk geweld op de houten schuttingen der holle ramen tamboerde, terwijl de in lood gevatte ruitjes van ons "appartement" obsederend aan 't rinkelen gingen, hoe heel de burcht als het ware vol ontstellend lawaai werd getoverd. Jawel, in dergelijke uren kon het er echt spookachtig aandoen, maar de hekserij lag in een ver en wazig verleden. Wel gingen wij spoedig vol nieuwsgierigheid de beruchte folterkelders ontdekken ; de lompe plumpe grendels krijsten akelig. Door een smal gat in de monsterachtig dikke muren viel licht in de enge, lugubere, pladijskleurige ruimte, waar de pokdalige wanden vol gekrabbeld waren met handtekeningen van de toenmalige bezoekers. Hoe vaak hebben wij het knarsen van de kerkergrendels gehoord, toen de bewaker Fiel Heirman, of zijn schriel gebouwde vrouw Emilie, de bezoekers voor één frank, langs de hobbelige torentreden en over de perikuleuze planken naar boven loodsten, om daarna neer te dalen in de killige doolhof der kelders.

In 1926 kwam wijlen archivaris Pater Schepens S.J. er ons een tijdje gezelschap houden. Hij klom dan iedere maal een geheimzinnige torenkamer binnen, die steeds als een heiligdom gesloten was. Hij vertelde ons hoe hij daar nog een dokument uit de XVIe eeuw had ontdekt waarin beschreven stond hoe een vrouw "die met de boze vijand boeleerde" drie dagen en drie nachten lang bewaakt werd door soldaten om haar te verhinderen ook maar één oogwenk te rusten of te slapen.

Zo werde het vraagstuk der toverheksen plots iets levendigs, waarop verder al onze aandacht zou geconcentreerd worden. Wij kwamen meteen tot de bevinding dat wij ons in een ideaal milieu bevonden om ons in de periode der hekserij te verdiepen, want Laarne bezit nu eenmaal de reputatie buitengewoon rijk geweest te zijn aan heksen. Zo staat in de archieven van Laarne geschreven en deze liegen niet vermits zij de direkte en overvloedig gedetailleerde notitie der heksenprocessen bevatten."

Uit de beleefde atmosfeer en uit de studie van oude archiefstukken ontstond de Ridder van het Slot van Laarne. (5)

(5) *Bekroond met de Karel Barbierprijs van de Koninklijke Vlaamse Academie - 1935.*

Jef Crick :

"De geschiedenis speelt zich af te Gent en te laarne in de tijd dat Alva heer en meester was over onze gewesten, een volkomen romantische atmosfeer, het volk in zwijgende opstand tegen het Spaanse juk, de Geuzen, de Inquisitie ... heksenverbrandingen, de folteringen in het Gravenkasteel. Maar boven dit alles uitstijgend de ontluikende liefde van Monica, dochter van de ridder van Laarne, voor Willem Hembyse, zoon van de Gentse volksman. Een Volkstema dus, maar met opzet.

Toen ik in het kasteel ging wonen had ik evenwel niet rechtstreeks een of andere roman in het vooruitzicht. Pas later is het plan daarvoor bij me opgekomen. Het oude bijgeloof van de mensen uit de streek die allen heilig overtuigd waren dat het op het kasteel spookte en mij voor ik weet niet wat aanzagen omdat ik daar uit vrije wil ging wonen, ook de toch ietwat geheimzinnig-mysterieuze sfeer zijn daar niet vreemd aan geweest."

Jan Van den Broecke

Bronnen

- *De Oost-Oudburg, Jaarboek XIII, 1976, blz. 98-104, J. Clauwaert : Jef Crick, Letterkundige en Kunstcriticus.*
- *Het Volk 8 juni 1965 : Letterkundige en Kunstcriticus Jef Crick te St-Amandsberg overleden.*
- *Documentatie voor Streekgeschiedenis, St-Amandsberg : Archief Jef Crick.*
- *De Ridder van het Slot van Laarne, Jef Crick.*
- *Toerisme in Oost-Vlaanderen, Jaargang 1964, blz. 15 à 17, Jef Crick : De Oude Burcht of het "Spookslot" van Laarne.*
- *Toerisme in Oost-Vlaanderen, Jaargang 1965, Blz. 129, M.v.H. Troubadour van het Slot van Laarne Jef Crick in Memoriam.*

CASTELLUM

Driemaandelijks tijdschrift van
de VZW "De Vrienden van het slot van Laarne"

Verantw. Uitg. : Jan Van den Broecke
Eekhoekstraat 5 - 9270 Laarne

Stichtingsdatum :
Dienst wettelijk depot onder nr. :

Jaargang III, nr. 4, december 1986

INHOUD

	blz.
Samenstelling bestuur - Werkende leden	1
Nuttige inlichtingen	2
Quo Vadis, Castellum ? Paul de Pessemier	3
Voorlopig verslag van de opgravingen. E. Balthau	4
De plantenwereld van het kasteeldomein van Laarne Doctor Dirk Van Damme	6
Toekomstperspectieven van het slot Philippe van der Plancke Anemie Draye Paul de Pessemier	23
Werking van de Koning Boudewijnstichting in Oost-Vlaanderen Bruno Fornari	29
Rundveepest in Laarne 1769-1786 . Erik L. Schepens	32
Langs Schelde en Durme (Boekbespreking) Jan Van den Broecke	36
Jef Crick Jan Van den Broecke	37

De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun bijdragen.
Het overnemen van de inhoud van het tijdschrift is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de hoofdredacteur.
